

Наурыз мейрамы
құтты болсын!

ҚАЗАҚ УНІ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

|| qazaquni2000@gmail.com

|| 2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

|| №11 (777), 19 наурыз, 2018

Смағұл ЕЛУБАЙ, жазушы:
МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІ
МЕНСІНБЕЙТІНДЕРДІҢ
МЕМЛЕКЕТТІК
ҚЫЗМЕТ АТҚАРУҒА
ҚАҚЫСЫ ЖОҚ

7-бет

ЖАЗУШЫЛАР
ОДАҒЫНЫҢ
ЖАҢА ТӨРАҒАСЫ –
ҰЛЫҚБЕК ЕСДӘУЛЕТ

6-бет

САҒЫНТАЕВТЫҢ ДА САЛЫ СУҒА КЕТКЕНІ МЕ?

КӨКТЕМГІ СУ ТАСҚЫНЫНА БИЫЛ ДА ДАЙЫН БОЛМАЙ ШЫҚТЫҚ

3
бет

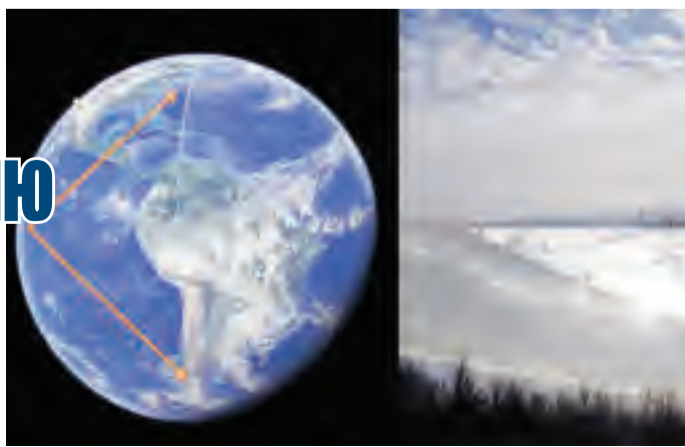
ӘЛІМБЕКОВКЕ ЕШКІМНІҢ ӘЛІ ЖЕТПЕЙ МЕ?..

...Қала ақсақалдары бас дәрігер Е.Әлімбековке ауруханада қалыптасқан бұндай жағдай жайлы қанша рет айтса да, ол өз ұжымын еш ретке келтіре алмады. (әлде келтіргісі де жоқ). Осы туралы өткенде облыстық Денсаулық сақтау басқармасы М.Егізбаевқа да кіріп шыққанбыз. Алайда кезінде сол орында отырған Жұмағали Исмаиловты кетірген «команда» ішінде екеуі де болғандықтан, Әлімбековтың көптеген кемшіліктеріне көз жұма қарайтынын түсіндік.

5
бет

ЗАГАДОЧНАЯ СИЛА разрушает «старую» Землю

То появится загадочная линия из облаков от Южного до Северного полюса, то непонятная сила валит свыше ста больших деревьев, то с неба падает ледяная глыба, то ночное небо становится намного ярче, чем обычно... В последние годы по всему миру увеличилось количество загадочных явлений. На некоторые из них люди обращают внимание, на некоторые – нет, отдельные – фиксируются, другие – нет.

Шардаралық
шайырлар

8-9
бет

ОРТА АЗИЯ - ОРТАҚ ШЕШІМ АЛАҒЫ

Орта Азияда орналасқан, бұрындар бір одақ құрамында болған бес мемлекет экономикалық байланысты күшейтіп, өзара қарым-қатынасты жандандыруға кірісті. Астанада өткен жиында Қазақстан, Қырғызстан, Өзбекстан, Тәжікстан мен Түркіменстан ендігі жерде араға ешкімді салмай, ішкі мәселемізді өзіміз шешу туралы ортақ шешімге келді. Сондай-ақ президенттер саясатқа айналған су мен даулы шекара жайын да өзара түсіністікпен шешуді ұйғарды.

Өзбекстанда биліктің өзгеруі тұтас Орта Азиядағы ахуалға оң әсер ете бастады. Мұны Н.Назарбаев та ерекше атап өтті. Саясат, экономика және өзге де салалар бойынша қарым-қатынастар жасауға талқыланып келісілген мәселелер көп болды.

Өткенге үнілсек, Орталық Азия елдерінің президенттері соңғы рет осыдан 9 жыл бұрын кездескен екен. Енді араға жылдар салып Астана төрінде қайта бас қосты. Жиынға Қырғызстан, Өзбекстан, Тәжікстан басшылары мен Түркіменстан президентінің басқа кездесуі

болғандықтан, оның орнына Мәжіліс спикері келді. Алдымен Орта Азия елдері президенттер жабық есік жағдайында кеңесті. Экономика саясаттан бөлек, есірткі саудасы мен терроризмнен төнетін қауіп туралы айтылды. Әсіресе, Ауғанстандағы жағдай шұғыл шешім қабылдауға мәжбүрлеп отыр. Өйткені, бас көтеріп жатқан талибандар көрші, Өзбекстан, Тәжікстан мен Түркіменстан елдеріне үлкен қауіп төндіріп тұр. Сондықтан, содырлардың шекарадан өтіп кетпеуі үшін бес елдің құзырлы орындары ақпарат алмасып,

бірігіп күреспек. Мемлекет басшылары Орта Азия халқын Наурыз мейрамымен құттықтай келе «Біз халықтарымыздың арасындағы өзара құрмет, достық пен бауырластық қатынастарды сақтауға және нығайтуға деген тарихи жауапкершілікті сезіне отырып, мәдениет пен өнер, білім мен ғылым, туризм және спорт салаларындағы өзара ықпалдастықты тереңдетуге шақырамыз» деп мәлімдеме жасады. Бес мемлекет басшылары келесі жолы Өзбекстан астанасы Ташкент қаласында бас қоспақшы.

ҚАЗАҚСТАНДА ХАЛЫҚ САНЫ ӨСІП КЕЛЕДІ

Үстіміздегі жылдың 1-ақпанында Қазақстан халқының саны 18 млн. 177,7 мың адамға жетті. Бұл өткен жылдың осы кезеңіндегі көрсеткіштен 240,6 мың адамға артық немесе 1,3% пайыз жоғары.

Соның ішінде қалалықтар 10 439,6 мың (57,4%), ауылдықтар — 7 738,1 мың адамды (42,6%) құрады. АХАТ органдары ұсынған деректер бойынша 2018 жылғы қаңтарда 33,3 мың сәби дүниеге келген, бұл 2017 жылғы қаңтарға қарағанда 4,4% көп. Туудың жалпы коэффициенті 1000 адамға шаққанда 21,42 туылғандарды құрады. Өкінішке орай, 2018 жылғы қаңтарда республикада 1 жасқа дейінгі 317 нәресте өлімі тіркелді. 2017 жылғы қаңтармен салыстырғанда 1 жасқа дейінгі шетінеген сәбилер саны 7,1%-ға көбейді. Нәресте өлім-жітімінің негізгі себебі - перинаталдық кезеңде орын алған.

Көші-қон қызметі органдары ұсынған мәліметтерді өңдеу нәтижесінде, 2018 жылғы қаңтарда елімізге тұрғылықты тұруға келгендердің тіркелу саны 2017 жылғы қаңтармен салыстырғанда 9,2% кеміп, 1 360 адамды құрады. Елімізден кеткен тіркелу саны 2 258 адам көбейген. Негізгі көші-қон алмасуы ТМД мемлекеттері арасында жүріп жатыр.

ЛАУАЗЫМДЫ ШЕНДІЛЕР ҚҰРЫҚТАЛДЫ

Ақмола облысында лауазымды полицейлер радикалдық топтың қылмысына көз жұма қараған. Жемқорлыққа қарсы бюро Ішкі істер департаментінің бірнеше лауазымды қызметкерінің қолына кісен салды.

Сақшылар «Қазақалтынға» қарасты шахтадан заңсыз алтын қазғандардың қылмысын жасырып келген. Әрине, тегін емес, комақты параға. Ұсталғандардан 23 миллион теңге, қару, жарылғыш зат, алтын табылған. Қылмыстық топтың қатарында Степногорск аудандық Ішкі істер басқармасы басшысының орынбасары Тоқмырза Дүйсембаев, жедел қызмет уәкілдері Жекібаев, Құлышов және Ақсу елдімекені полиция бөлімінің басшысы Бибатыров, Бестөбе ауылы полиция бөлімінің басшысы Айнагелдинов болған. Сондай-ақ, құрықталғандардың арасында жат ағымның жетегінде жүргендер де бар. Тергеу материалдарына қарағанда, полицейлер сенімді өкілдері арқылы қарақшылардан жүйелі түрде ауызбастырық алып келген. Сөйтіп, қылмыскерлерге шахтаға заңсыз түсіп, алтын қазуға жағдай жасаған.

БЕЛГІЛІ ҚАЗАҚ ОЛИГАРХЫ «ЗОРЛАНҒАН» БАЛАНЫ ӨЗ ҚАМҚОРЛЫҒЫНА АЛДЫ

Қазақстандық кәсіпкер, еліміздегі ең ірі VI Group құрылыс компаниясының төрағасы Айдын Рахымбаев Сарыағашта «зорланған» баланың ісіне араласты. Бұл туралы «Қазақ үні» ұлттық порталының тілшісі хабарлайды.

«Аналар үйі» қоғамдық қоры Камқоршылар кеңесінің төрағасы Айдын Рахымбаев баланы өз қамқорлығына алғанын және оның толық қауіпсіздікте екенін айтты.

«Міне, енді бала шынымен толық қауіпсіздікте, ол өзінің анасымен бірге біздің «Аналар үйінде», оның күзету мейлінше күшейтілген! Баланы дені сау емес З.Балиева тәтеден әрең алып қайттық, бір таңғаларлығы Астанада баланы ОҚО-дан келген полицейлер күзетіп, бізге бергісі келмеді», — деп жазды ол өзінің әлеуметтік желідегі парақшасында.

Еске сала кетейік, осыған дейін Сарыағашта әжесі немересінің жоғары сынып оқушылары тарапынан зорлық көргенін айтқан болатын. Алайда, жергілікті медициналық сараптама бұны теріске шығарған. Кейіннен бұл іске қоғам белсенділері араласып, балаға тәуелсіз медициналық сараптама жүргізуді ұсынды. Аружан Саин бастаған белсенділер баланы Алматыға алдырмақ болды. Алайда, әжесі мен баласын жергілікті полиция қызметкерлері поездға отырғызбай, бөлімшеге алып кеткені хабарланды. Кейін балалар омбудсмені Зағипа Балиева Шымкентке ұшып, баланы Астанаға алып кеткенін айтты.

ӘЛЕУМЕТТІК БЕС БАСТАМАНЫҢ ЖОЛ КАРТАСЫ МАҚҰЛДАНДЫ

Үкімет Елбасының жақында ғана үндеуінде айтылған бес әлеуметтік бастамасын жүзеге асыру жөніндегі Жол картасын мақұлдады.

«Жол картасының жобасы өткен апта ішінде барлық мемлекеттік және жергілікті билік органдарымен жан-жақты талқыланды. Сол себептен бүгінгі ұсынылып отырған Жол картасын мақұлдауды ұсынамын», — деді Премьер-Министр Бақытжан Сағынтаев. Сонымен қатар ол Ұлттық экономика министрлігіне Премьер-Министр кеңсесімен бірге қажетті өкімді қол әзірлеуді тапсырды. «Іске

асыруға дереу кірісуіміз қажет. Ал Парламент қарауына енгізу үшін тиісті заңнамалық өзгерістердің барлығы наурыз айының соңына дейін дайындалуы тиіс. Салалық министрлік басшылары өз бағыттарыңыз бойынша істі бақылауға алыңыздар Жалпы бақылауды өзім жасайтын боламын. Кездесетін мәселелерді Үкіметтің жиынына шығарып, уақытында қарап отыратын боламыз», — деді Үкімет басшысы. Үкімет мүшелері Президенттің 5 әлеуметтік бастамасын жүзеге асыру жөніндегі Жол картасын мақұлдап, оны іске асыруға жедел кіріспекші.

ИПОТЕКА АЛУ ҮШІН ТҰРАҚТЫ ЖАЛАҚЫ БОЛУЫ КЕРЕК

Жаңа ипотекалық бағдарламамен баспана алғысы келетіндердің тұрақты жалақысы болуы керек. Банктер алдымен ипотека алатын адамның несиесіні өтей алатынына назар аударады.

«7-20-25» бағдарламасының жұмыс істеу тәртібін белгілеген Ұлттық банк осылай Президент тапсырмасын орындауға кірісіп кетті. Ал, Үкіметтегілер тұрғын үй құрылысы нарығының тұралап қалғанын айтып жатыр. Премьер-министрдің айтуынша, құрылыс саласының өсім қарқыны соңғы екі айда 4,5 пайызға төмендеген.

Жаңа жобаның басты жеңілдігі ол несиенің арзандығы. Үкімет мүшелері әзірлеген Жол картасында жаңа ипотекалық бағдарламаның негізгі қаңқасы құрастырылған. Жалпы жобаны жүзеге асыратын оператор ретінде жаңа компания құрылады. Оның капиталы — 1 триллион теңге Ұлттық банк есебінен жасқалмақ. Триллион теңге екінші деңгейлі банктерге үлестіріледі де ол жұртқа арзан несие болып берілуі тиіс.

Соның арқасында екінші деңгейлі банктер жыл сайын 50 миллиард теңге көлемінде ипотекалық несие таратып келсе, ол енді екі еселенбек. Алайда, жаңа бағдарламамен үй алатын адамның төлем қабілеті жіті тексеріледі. Ол үшін тұрақты жалақысы болуы керек. Мәселен, 7 миллион теңге тұратын үйді алу үшін 25 жыл бойы айына 50 мың теңге төлеп тұру керек болады. Ал үйдің құны 10 миллион теңге болса, айлық төлемақы 70 мың теңгені құрайды.

АБАЙ МҰРАЛАРЫ ӨЗБЕКСТАНДА НАСИХАТТАЛАДЫ

Өзбекстан президенті Шавкат Мирзияев қазақ ақыны Абай Құнанбайұлының шығармашылық мұрасын насихаттау туралы қаулыға қол қойды.

Құжатта ұлы ақын және ойшыл Абай Құнанбайұлының есімі мен мол шығармашылық мұрасы қазақ халқының ғана емес, барша түркі халықтарының, оның ішінде өзбек халқының рухани даму тарихында өшпес із қалдырғаны айтылған. Абай Құнанбайұлының өмір жолы, оның қайталанбас шығармашылығы Отанға, ұлттық және жалпы адамзаттың құндылықтарына деген адалдықтың жарқын үлгісі болып қала береді. «Екі халықтың достығы мен бауырластығының нығаюына елеулі үлес қосқанын ескере отырып және Өзбекстан қоғамының қазақ әдебиеті мен өнерін тереңірек тануы үшін мәдени-гуманитарлық байланыстарды дамыту мақсатында Өзбекстанда Абай Құнанбайұлының шығармашылық мұрасын кеңінен зерттеу мен насихаттау туралы ұсыныс мақұлданды», — делінген құжатта. Абайдың

«Тандамалы» шығармалар жинағын және «Өзбек-қазақ әдеби байланыстары» әдеби-сараптамалық мақалалар жинағын әзірлеп, баспаға беру ұсынылған. «Абай және өзбек әдебиеті» көрмесін тұрақты түрде ұйымдастыру және жыл сайын 10 тамызда — Абайдың туған күнінде Ташкенттегі ақын ескерткіші жанында салтанатты шаралар өткізу, оқушылар мен студенттер арасында «Абай шығармаларының білгірі» шығармалар байқауын ұйымдастыру ұсынылып отыр.

Жер бетін жаңартып, құлпыра жететін көктем айын әлем жұртшылығы сағынышпен күтіп, қуана-қуана қарсы алса, біз керісінше «Тағы да судың астында қаламыз ба?» деген күдікпен, басымызға төнер қауіп-қатерден қорқып, жанымызды шүберекке түйетін болдық. Елді мекендерді көктемгі еріген қар суы басып қалуы тұрақты «созылмалы сырқатқа» айналды. Кәдімгі «Егін орағы» сияқты жылма-жыл қайталанып келіп тұратын науқанға ұқсайды. Қақаған қыс қыспағынан енді құтылдым ба деген тұрғындар көктем келісімен жыл сайын су астында қалып, жанайқайға басып жатады...

гидротехникалық құрылғыларды үнемі бақылауда ұстаныздар. Өткен жылғыдай болары болып, бояуы сіңген соң кінәлілерді іздеп жүрмейік. Ақырында әдеттегідей мәліметтерді дұрыс бермеді деп «Қазгидрометке» жаланы жаба саламыз. Ашығын айтсақ, өздеріңіздің жағдайды дер кезінде бақыламай қапы қалғандарыңызға ешқайсыңыз назар аудармадыңыздар және жауапкершілікті де мойындарыңызға алмадыңыздар», – дегенді Бақытжан Сағынтаев аймақ әкімдеріне. Ішкі істер министрі Қалмұханбет Қасымовтың дерегінше, Ақтөбе облысында гидротехникалық құрылғылар бойынша ескерту жоспары әзірленбеген. Ақмола облысында алдын алу

рияланды. Бұл аймаққа биыл қар қалың жаумаса да, тәулік бойы жауған жаңбыр Жамбыл мен Талғар аудандарының тұрғындарын қатты састырды. Абырой болғанда өлім-жітім жоқ. Есесіне ондаған үйлер су астында қалып, қаншама шығын әкелді. Әсіресе Тұздыбастау ауылының адамдары қатты ашынды. Апатты өз көзімен көруге келген аймақ басшысы Амандық Баталов ауыл адамдарынан ауыр сөз естіп, әншейіндегі сабырлы мінезін жоғалтып, ашу шақыруына тура

– деп баяндады аймақтың төтенше жағдайлар қызметінің өкілдері Өңірлік коммуникациялар қызметі ұйымдастырған брифинг барысында. Сонда қалай болғаны, қаржы мен күш бола тұра жағдайдың алдын ала алмағаны ма? Бұған да «Қазгидромет» кінәлі ме? Төтенше емес, жайбасар мекеме болғаны ғой. Әлде ол дайындық тағы да әдеттегідей қағаз жүзінде қалды ма? Жоспар қағаз жүзінде ғана болса бөлінген қаржы қайда жұмсалды? Оған қоса енді бүлінген үйлер мен

облысында да солай. Бұл тек жауын-шашынның нәтижесі ғана. Өзендер әлі тасыған жоқ. Енді, биыл қар аз болды. Сондықтан өзен арналары қатты тасымайды деген үміт бар», – деді Қ.Қасымов. Министрдің аузына – май, астына тай. Құдай бетін аулақ қылсын, апат болмай-ақ қойсын.

Аягөздегі апат орнына Шығыс Қазақстан облысының әкімі Даниал Ахметов барып, тұрғындармен кездесті. Тасқыннан зардап шеккен отбасыларға тұрмыстық көмек көрсету үшін 50 млн. теңге бөлінетін болды. Әкімнің сапары барысында қала бойынша 8 үйдің жермен-жексен болып, 10 үйдің апаттық жағдайға түскені анықталды. 148 үйге су кірген. Үйсіз қалған отбасыларға қаланың басқа бөлігінде салынып жатқан 60 пәтерлі үйден жаңа баспана берілуі мүмкін екені де айтылды. Жау кеткен соң атқа қонудың орнына, Ахметов апат болмай тұрып елді аралап көріп, жағдайдың алдын алу керек еді. Өзі бармаса да орынбасарлары мен толып жатқан мамандарын жатқызып қоймай, ертеден кешке дейін жүгірту керек еді.

«Қазір бұл мәселеге байланысты арнайы комиссия жұмыс істеп жатыр. Олар өз жұмысын 10-15 күннің ішінде аяқтайды. Сондықтан, тұрғындар жарамсыз болып қалған үйлердің саны 18-ден көп болуы мүмкін. Қалай болғанда да, ешкім көмексіз қалмайды. Барлық тұрғындарға тиісті көмек көрсетіледі» – деді облыс әкімі. Бұл жерде де апаттың себебін емес, салдарын мемлекеттің ақшасымен жөндеп жатырмыз. Халықтың қаржысын үнемдеп, ұқыптап жұмсауды қашан үйренеді екенбіз?

Ия, көктем енді басталды дегуе болады. Солтүстік, Орталық, Батыс өңірлердегі қалың қардың мұрты да бұзылған жоқ. Алда неше түрлі қауіпті жағдайлар орын алуы мүмкін. Біз соған дайын болуымыз керек. Құзыреті кеңейтілген Үкімет ендігі жерде оған қарсы қауқар көрсете ала ма? Бұл көптің көкейінде жүрген негізгі сұрақ. Сөз соңында біздің редакцияға хабарласқан бір қарияның пікірін назарларыңызға ұсына кетейік. «Бақытжан Сағынтаев бас уәзір болғанда басымыздағы бөркімізді аспанға атып едік. Іскер азамат екенін көрсетіп, келе салысымен Ақтау халықаралық теңіз айлағындағы түйінді өзі бір емес екі рет барып шешіп беріп қызметін қарқынды бастаған еді. Одан бері де көптеген игі істердің ұйытқысы болды. Енді мына бір жылда қайталанатын су тасқынының бетін қайтарса екен. Қаншама адамдарымыз зардап шегіп жатыр. Апаттың алдын алу Үкіметіміздің де қолынан келмегені ме? Әлде, бүкіл халық үлкен сенім артып отырған Сағынтаевтың да салы суға кеткені ме?..» деп үміт пен күдік аралас ойын айтқан-ды.

Үмітімізді үзбейік. От пен су – тілсіз жау. Тілсіздің де тілін таба білуге болады. Апаттың алдын алып, қажетті шараларды қағаз жүзінде емес нақты іске асыра білсек ұтылмаймыз. Сонда ғана біздің тұрғындарымыз көктемді еш қауіп-қорқынышсыз қуана қарсы алады. Табиғат пен көктемнің бұл жерде ешқандай кінәсі жоқ. Бәрі де өзіміздің берекесіздігімізден болып отырған жағдай. Ал, көктем бізге ұлыстың Ұлы мерекесі – Наурыз мейрамын сыйлаған. Ұлы он болсын, ақ мол болсын! Үйлеріңізді су баспасын!..

САҒЫНТАЕВТЫҢ ДА САЛЫ СУҒА КЕТКЕНІ МЕ?

КӨКТЕМГІ СУ ТАСҚЫНЫНА БИЫЛ ДА ДАЙЫН БОЛМАЙ ШЫҚТЫҚ

Табиғаттың бұл дүлейіне қарсы тұрады деген төтеншеліктерді жұрт түсіне алмай дал. Қыс бойы тасқынға қарсы оқу-жаттығу жұмыстарын жүргізіп, бес қаруымыз сақадай сай деп тақылдатып тұрып есеп береді. Жеме-жемге келгенде тасқынның бетін қайтаруға дәрменсіз болып шығады. Бір кезде төтеншеліктердің төресі болған, ҚР Ішкі істер вице-министрі қызметін атқарған Владимир Божко ақырында «Мен Құдай емеспін, мынадай тасқынға ешкім тосқауыл бола алмайды» деп өзінің шарасыздығын мойындаған-ды. В. Божконың орнын басқан Юрий Ильин де алдындағы әріптесінен асып кете қойған жоқ. Оның да қайығы суға ағып, ескексіз қалғанға ұқсайды. Биылғы көктемде енді ғана басталған, Алматы облысында орын алған бірінші тасқыннан соң тым көп жауған жаңбыр мен арықтарды тазаламаған тұрғындардың өзін кінәлап шыға келді. Өзен арналары мен арықтарды таза ұстауға міндетті жергілікті әкімдер қайда? Осы мақсатқа жұмсалсын деп бюджеттен бөлінген қаржы қайда кетті? Қар мен жауын жаумаса жерді су баспайтынын тұрғындардың өздері де біледі. Осындай қауіп-қатерде қол ұшын беруге жарама-са төтеншеліктердің бізге қажеті қанша, оларға миллиардтап қаржы жұмсап неміз бар? Демек, салалық министрлік пен аймақтық, жергілікті әкімдіктер дұрыс жұмыс істемейді деген сөз.

Үстіндегі жылдың 20 ақпанында осы «науқанға» арналған Үкімет отырысында Премьер-министр Бақытжан Сағынтаев аймақ әкімдерін көктемгі су тасқыны қауіпіне барынша жауапкершілікпен қарауға, кез-келген жағдайда шұғыл шара қолдауға шақырғаны есімізде. «Әкімдердің біре-бірі Ішкі істер министрінің баяндамасына назар аудармады. Ол өз баяндамасында қандай облыстарда не жасалмай жатқанын нақтылап айтып берді. Ал әкімдер болса, бәрін де жасап жатырмыз дейді. Жасап жатқандарыңыз жақсы, қолдаймыз. Ал, көптеген жұмыстар әлі күнге дейін неге атқарылмаған? Сондықтан Қалмұханбет Қасымов, (Ішкі істер министрі) Асқар Мамин, (Үкімет басшысының бірінші орынбасары) иесіз тұрған

шаралары республикалық меншіктегі 15 гидротехникалық құрылғыларда ғана жоспарланған. Ал коммуналдық меншіктегі 68 нысанға қатысты еш жоспар жоқ. Дәл осындай жағдай Солтүстік Қазақстан облысында да орын алууда. Коммуналдық меншіктегі 17 гидротехникалық құрылғыны қорғау шаралары ұйымдастырылмаған. Мұндай кемшіліктер еліміздің барлық аймақтарында кездеседі. Істелген жұмыстардан атқарылуға тиісті шаралар шаш етекпен. «Қазірдің өзінде Қарағанды облысындағы Самарқанд пен Ынтымақ су қоймаларында жинақталған судың көлемі 2017 жылғы көрсеткіштен асып түседі. Қар күрт еріп, су қарқынды келе бастаған жағдайда оны апатты жағдайда ағызуға тура келеді. Ал бұл өзеннің төменгі сағасында орналасқан 44 елді мекенді су астында қалдыру қауіпін тудырады», – деді Бас уәзір. Су тасқынына дайындық мәселелерін қорытындылаған Үкімет басшысы жыл сайын оның салдарын жоюға миллиардтаған қаржы жұмсағаннан гөрі апаттың алдын алу үшін дұрыс бағдарлама қабылдау қажеттігін баса айтқан-ды. «Өткен жылы резервтен 5,8 млрд. теңге бөлдіді. Ақмола облысының әкімдігі бір шағын аудан салып тастауға 2,3 млрд. теңгенің ғана жететіндігін айтып отыр. Ал біз болсақ миллиардтаған қаржыны әрбір көктемде босқа жұмсап жатырмыз. Меніңше, бұл ақшаны тиімсіз жұмсау», – деді Бақытжан Сағынтаев. Үкімет басшысы дұрыс айтады. Жылына қаншама қыруар қаржы желге ұшып жатыр. Дәлірек айтсақ суға ағып жатыр. Өлген мал мен бүлінген мүліктің шығынын өтеуге, қираған үйлерді қайта салуға аз ақша жұмсалып жатқан жоқ. Біз апаттың себебімен емес, салдарымен ғана күресіп жатырмыз. Сырт қараған адамға мемлекет қоржынынан ақша бөлгізу үшін арнайы жасалып жатқан әрекетке ұқсайды. Әйтпесе жұмысты дұрыс ұйымдастырып, қатер қайталанбайтынша шаралар қолдануға болады ғой. Бірақ, сол ешкімге керек-те емес сияқты.

Биылғы табиғат жойқыны өз жорығын Алматы аймағынан бастағанын білесіздер. Облыстың екі ауданында төтенше жағдай жа-

келді. Ашу шақыратындай ештенесі жоқ, жұмысты дұрыс ұйымдастыра білу қажет. Кенестік кезеңде аты әйгілі, алдыңғы қатарлы «Калинин колхозы» аталып келген осы елді мекенді бұрынғы ешқашан су басып көрмеген екен. Өйткені көше бойындағы арықтарды тұрақты аршып, тазалық сақтаған тұрғындар көрінген жерге құрылыс салмаған. Адам жерлейтін зираттың өзін су баспайтын төбеге шығарып, ағынды судың жолын бөгемеген. Мындаған гектар егістікті де ауылдың төменгі жағына орналастырған. Қазір сол егістік жерлерде бірнеше ықшам аудандар пайда болды. Тәуелсіздіктің тізгінін жеке-дара қолдарына алған жергілікті басшылар жерді онды-солды таратып, тұрғын үй салуға рұқсат берген. Әрине тегін емес. Жерге қатысты бұрынғы аудан және ауылдық округ басшылары жауапқа тартылып, істі болды. Әркім өз қылмысы үшін жауап бере жатар. Ал, қомақты ақша жұмсап баспана салған бейкүнә тұрғындардың не жазығы бар? Ең бастысы аймақтың, ауданның сәулет-құрылыс саласы мамандары қайда қарап жүрген? Қауіпсіз инфрақұрылым деген сөзді олар мүлдем білмейтін болғаны ғой.

Бір ғажабы, Алматы облысында су басуы мүмкін 56 учаске алдынала сонау қыста анықталғанды. Жалпы тасқынның алдын алу шарасына 477 млн. теңгеден астам қаржы бөлінген. Оның 402 млн. теңгеден астамы өзендердің жағалауын нығайтуға және тереңдетуге, ал 75 млн. теңгеге жуығы алдын-алу жұмыстарына бағытталғанын сүйіншілеп тұрып хабарлаған болатын. «Су басқан жағдайда шұғыл әрекет ететін 650-ден астам техника мен 4 мыңға жуық адам дайын тұр, халықты қабылдайтын жерлер, азық-түлік, дәрі-дәрмек, жатын орын сынды дүниелер қарастырылған. Қазір төтенше жағдайдың алдын алу мақсатында түрлі жұмыстар атқарылуда. Таулы аймақтар мен өзен арналарында тексерістер жүргізілуде. Су қоймаларының күнделікті жағдайына мониторинг жасалауда. Сонымен қатар, мың шақырымнан астам арық, 364 бірлік су өткізу құбырлары тазартылып, мындаған текше метр қар шығарылды. Қауіпті учаскелерге 121 гидрологиялық бекеттер қойылған»

мүліктердің шығынын да өтеу керек қой.

«ҚазАқпарат» таратқан хабар бойынша – ҚР Ішкі істер министрі Қалмұханбет Қасымов су тасқынына себеп болатын негізгі мәселелерді атап берген болатын. Министрдің айтуынша, қазіргі кезде су тасқыны қауіпі бар облыстарға қыруар қаржы бөлінген. Себебі өзен арналарын күшейту және тағы басқа шараларды атқару қажет екен. «Ашығын айтайын, су – ол бизнес. Олар тоғандарды салып тастайды да, суды ұстап отырады. Мысалы, Қарағандыда барлық су қоймалары металлургиялық комбинатқа қызмет көрсетуге арналған. Су болмаса, өндіріс тоқтап қалады. Өткен жылы қалай болды? Ауа-райы болжамы дұрыс жасалмағандан кейін қоймалардың иелері суды жинай берген, жинай берген. Ал күн күрт жылынып кеткенде қардың суы көптеп келе бастады. Олар алды да, суды жібере салды. Содан өзен арналары тасып, төменде отырған елді мекендерді су басты», – деген екен Қ.Қасымов журналистерге берген сұхбатында. Олай болса неге сол комбинат барлық шығынды өз мойнына алмайды. Суды шамадан тыс жинап, апатты жағдайды тудырғандар заң алдында жауап беру керек еді ғой. Әлде министр айтқан металлургия комбинатының иесі миллиард Митталды аяп отырмыз ба? Ал, Миттал ешкімді аяп отырған жоқ. Өндірісіндегі ескі техникаларды ауыстыруға шығын шығармай, шахталарда қаншама отандастарымыз тірідей жерге көмілді. Жұмысшылардың жалақысын айлап бермей айқайлатып қоятын сол Миттал емес пе? Бизнесмен есепсіз пайданы шіріген бай Миттал көріп, зардап шеккен тұрғындардың шығынын неге Үкімет төлеуі керек? Осыны біле тұра Үкімет неге комбинат иесін сотқа бермейді?

«Мәселен, қазір Шығыс Қазақстан облысы мен Аягөзде болған жағдай – бұл таза нонсенс. Екі күннің ішінде жауын-шашынның бір айлық мөлшері түсті. Бұған дейін қатты аяз болды. Жер бір жарым метрге дейін қатып қалған. Содан су жерге сіңбей, жан-жаққа жайылып жатыр. Қарағанды

Азат ПЕРУАШЕВ:

КӨКТЕМ АЯҚ АСТЫНАН КЕЛЕДІ МЕ?

Мәжілістің кезекті отырысында Азат Перуашев Ұлттық банкті табиғи апаттардан сақтандыруды жетілдіруде еш әрекетсіз отырғаны үшін сынға алды. Бұл туралы «Ақ жол» фракциясының депутаты өзінің тиісті сауалында мәлімдеді.

«2017 жылғы 4 қыркүйекте Парламенттің ағымдағы отырысының ашылуында Мемлекет басшысы сақтандыру нарығын дамыту міндетін тапсырды. Елбасының сөзін дәйексөз ретінде келтіремін: «Біздің елімізде сақтандыруды дамыту керек, сақтандыру қызметтерінің деңгейін және қолжетімділігін арттыру қажет». Міне, сол кезден бері жарты жылдан астам уақыт өтті, алайда не Үкімет, не Ұлттық банк күллі әлемде қаржы нарығының маңызды бөлігі болып саналатын сақтандыруды ілгерілету бойынша қандай да бір шаралар қолданбады», — деп айтылған сауалда.

Шығыс Қазақстаннан басталып Іле Алатауына дейінгі аймақтарда орын алған табиғи апат - су тасқынының аясында бұл тақырыптың өзектілігін тілге тиек етіп, «ақжолдықтарға» осынау түйткілді мәселені қайтадан көтеруге тура келді.

Ондаған отбасылар көмекке зәру. «Жыл сайын дәл осы оқиға ұдайы түрде қайталанып отыратынын ашық айтуға мәжбүрміз. Әр жылда көктем келген сайын «күтпеген жерден» әрі аяқ астынан қар еріп, жаңбыр жауады. Сосын әр жолы, сол бұрынғыдай, мемлекеттен ақша талап етеміз», — деген Перуашев мұндай тәсіл — шенеуніктердің ұқыпсыздығы мен аталмыш мәселені шешуде кәсіби емес екендігінің айқын үлгісі екенін де атап өтті.

Осы орайда «Ақ жол» партиясы мемлекетке сеніп қол қусырып отыра бермей, дәл осыған ұқсас төтенше жағдайда туындаған залалдың орнын өтеу мен оның салдарын жеңілдету үшін ертерек жаппай нарық механизмдерін енгізу қажет деп санайды. «Жеме-жемге келгенде, біздің әрқайсымыз тек өзгелерден көмек сұрай бермей, өзіміз де жеке меншік мүлгіміз бен қауіпсіздігімізге

деген жауапкершіліктің барын түсінуге тиіспіз. Оның үстіне, халықаралық тәжірибеде сақтандырудың нарықтық институттары тиісті құралдардың кең ауқымды таңдау мүмкіндіктерін ұсынып отыр», — деді «Ақ жол» көшбасшысы.

«Ақжолдықтардың» ойынша, Ұлттық банк қаржы жүйесінің реттеушісі ретінде Президенттің сақтандыру жүйесін дамыту туралы қыркүйектегі тапсырмасына тиісті деңгейде көңіл бөлмей, тек қана банк секторының мәселелеріне назар аударған. «Ұлттық банк жай ғана сырттан бақылап, қарап отырмай, қарапайым халықтың қаржылық мүмкіндігі мен қауіп-қатерді ескере отырып, сақтандыру компанияларын құралдар түрлерін кеңейтуге итермелеп, шетелдік тәжірибенің озық үлгісін зерделеу, сақтандыру қызметін жетілдіру саласында белсенді рөл атқаруы тиіс», — деген

сеніммен Перуашев осыдан 2 жыл бұрын Әділет министрлігі азаматтардың төтенше жағдайлардан өз тұрғын үйін міндетті сақтандыруды қарастыратын заң жобасын әзірлеу туралы мәлімдеме жасап, алайда, ондай заң жобасы әлі күнге дейін қабылданбағанын еске салды.

«Көптеген отбасылардың іс-жүзіндегі шынайы қаржылық жағдайын ескере отырып, мәжбүрлеу арқылы емес, азаматтарды осы процеске саналы түрде тарту жемісті болар еді. Бұл арада жергілікті тұрғындар мен сақтандыру компанияларын ынталандыру, түсіндіру шараларын жүргізу, қарапайым қазақстандықтардың қаржылық және сақтандыру жөніндегі сауаттылығын арттыру жұмыстарын іске асыруда Ұлттық банкке артылар жүктің осал емесі белгілі. Кезекті бір су тасқынының астында қаламыз деген қауіппен өмір сүргенше, тұрып жатқан үйінді

сақтандырып қою әлдеқайда тиімдірек болатындай жағдай жасау қажет», — деп толықтырып өтті Перуашев. Осыған байланысты, «Ақ жол» ҚДП фракциясы Үкімет пен Ұлттық банктен азаматтардың шынайы мүмкіндіктерін ескере отырып, сұрапыл апаттардан сақтандыру нарығын дамыту жөніндегі жұмыстарды ұйымдастыруын сұрайды. Сондай-ақ, «Ақжолдықтар» сақтандыру тетіктерін кеңінен қолдануды басқа да: кәсіпкерлердің материалдық жауапкершілігін арттыру, валюталық тәуекелділікті, қор операцияларын сақтандыру, қолданыстағы (номиналды емес) медициналық сақтандыру сияқты салаларда жетілдіру қажет екенін айтты.

«Ақ жол» демократиялық партиясы және оның парламенттік фракциясы сайлауалды бағдарламаны жүзеге асыру жұмыстарын жалғастыруда.

САҚТАНДЫРУ ШАРАЛАРЫН ЖЕТІЛДІРУ КЕРЕК

ҚР Премьер-министрі Б.Ә.Сағынтаевқа, ҚР Ұлттық банк төрағасы Д.Т.Ақышевке
ДЕПУТАТТЫҚ САУАЛ

«Ақ жол» партиясы Үкімет пен Ұлттық банктен азаматтардың шынайы мүмкіндіктерін ескере отырып, табиғи апаттардан сақтандыру нарығын дамыту жөніндегі жұмыстарды ұйымдастыруын сұрап депутаттық сауал жолдады.

Құрметті Бақытжан Әбдірұлы!

2017 жылғы 4-қыркүйекте Парламенттің ағымдағы отырысының ашылуында Мемлекет басшысы сақтандыру нарығын дамыту міндетін тапсырды. Елбасының сөзін дәйексөз ретінде келтіремін: «Біздің елімізде сақтандыруды дамыту керек, сақтандыру қызметтерінің деңгейін және қолжетімділігін арттыру қажет», — деген еді.

Міне, сол кезден бері жарты жылдан астам уақыт өтті, алайда не Үкімет, не Ұлттық банк күллі әлемде қаржы нарығының маңызды бөлігі болып саналатын сақтандыруды ілгерілету бойынша қандай да бір шаралар қолданбады.

Шығыс Қазақстаннан басталып Іле Алатауына дейінгі аймақтарда орын алған төтенше жағдай — су тасқынының қазіргі ахуалының аясында бұл тақырыптың өзектілігін қайтадан тілге тиек етіп, осынау түйткілді мәселені көтеруге тура келеді. Тағы да су тасқынынан келген зардаптың көлемі ауқымды, ондаған отбасылар ең қажетті нәрселерін жоғалтып, үй-күйсіз қалып, көмек сұрауда. Қарапайым азаматтар мен үкіметтік емес ұйымдар ел болып осы мақсатта қаражат жинап жатыр. «Ақ жол» фракциясы халықтың Үкіметке және мемлекеттік органдарға жүгініп, зардап шеккендерге қаражат бөліп, қол ұшын беру туралы өтінішін құптайды.

Екінші бір жағынан алып қарасақ, жыл сайын дәл осы оқиға ұдайы түрде айнымастай қайталанып отыратынын ашық айтуға мәжбүрміз. Әр жылда көктем келген сайын «күтпеген жерден» әрі аяқ астынан

қар еріп, жаңбыр жауады. Сосын әр жолы, сол бұрынғыдай, мемлекеттен ақша талап етеміз.

Барлығы үшін әдетке айналған мұндай тәсіл — халықтың өзінің жеке меншік мүлгі мен қауіпсіздігіне деген жауапкершілігін қалыптастыра алмайтын шенеуніктердің ұқыпсыздығы мен аталмыш мәселені шешуде кәсіби емес екендігінің айқын үлгісі десек болады. «Ақ жол» депутаттық фракциясы мемлекеттің бұл жолы да қиындыққа душар болған азаматтарымызды тағдыр тәлкегіне қалдырып кетпесіне сенім білдіреді.

Жалпы алғанда біз жергілікті әкімдердің жағдайды қадағалап, қаржы бөліп, тұрғындарды қиын кезде қолдау үшін аянбай бар мүмкіндіктерін салып жатқанын көріп отырмыз. Сонымен қатар, біз мемлекетке сеніп отыра бермей, дәл осыған ұқсас төтенше жағдайда туындаған залалдың орнын өтеу мен оның салдарын жеңілдету үшін әлдеқайда ертерек жаппай нарық механизмдерін енгізу қажет деп санаймыз. Жеме-жемге келгенде, біздің әрқайсымыз тек өзгелерден көмек сұрай бермей, өзіміз де жеке меншік мүлгіміз бен қауіпсіздігімізге деген жауапкершіліктің барын түсініп, оның да ара жігін ажырата

білуге тиіспіз. Оның үстіне, халықаралық тәжірибеде сақтандырудың нарықтық институттары тиісті құралдардың кең ауқымды таңдау мүмкіндіктерін ұсынып отыр.

Осы орайда, біз Ұлттық банк қаржы жүйесінің реттеушісі ретінде Президенттің сақтандыру жүйесін дамыту туралы қыркүйектегі тапсырмасына тиісті деңгейде көңіл бөлмей, тек қана банк секторының мәселелеріне назар аударған деп есептейміз. «Ақ жол» фракциясы Ұлттық банк жай ғана сырттан бақылап, қарап отырмай, қарапайым халықтың қаржылық мүмкіндігі мен қауіп-қатерді ескере отырып, сақтандыру компанияларын құралдар түрлерін кеңейтуге итермелеп, шетелдік тәжірибенің озық үлгісін зерделеу, сақтандыру қызметін жетілдіру саласында белсенді рөл атқаруы тиіс деген пікірде.

Осыдан 2 жыл бұрын Әділет министрлігі азаматтардың төтенше жағдайлардан өз тұрғын үйін міндетті сақтандыруды қарастыратын заң жобасын әзірлеу туралы мәлімдеген еді. Алайда, ондай заң жобасы әлі күнге дейін қабылданған жоқ. Біздің фракция көптеген отбасылардың іс-жүзіндегі шынайы қаржылық жағдайын ескере отырып,

мәжбүрлеу арқылы емес, азаматтарды осы процеске саналы түрде тарту жемісті болар еді деп есептейді.

Бұл арада жергілікті тұрғындар мен сақтандыру компанияларын ынталандыру, түсіндіру шараларын жүргізу, қарапайым қазақстандықтардың қаржылық және сақтандыру жөніндегі сауаттылығын арттыру жұмыстарын іске асыруда Ұлттық банкке артылар жүктің осал емесі белгілі. Кезекті бір су тасқынының астында қаламыз деген қауіппен өмір сүргенше, тұрып жатқан үйінді сақтандырып қою әлдеқайда тиімдірек болатындай жағдай жасау қажет.

Ал су тасқыны болу қауіпі бар аймақтарда тұрғын үй құрылысын салуға жер телімін бөлу шенеуніктерге ол үшін пара алудан қымбаттырақ болар еді.

Осыған байланысты «Ақ жол» ҚДП фракциясы Үкімет пен Ұлттық банктен халықаралық тәжірибеге сүйене отырып, сақтандыру нарығын дамыту бойынша іс-шаралар жүргізу, азаматтардың шынайы мүмкіндіктерін ескере отырып, табиғи апаттардан тұрғын үйді сақтандыру құралдарын енгізу, оларды насихаттау және оларды ниеті адал емес нарықтың зиянды қатысушыларынан қорғау жұмыстарын ұйымдастыруды сұрады.

Дәл осындай мақсатта сақтандыру тетіктерін кеңінен қолдануды басқа да: кәсіпкерлердің материалдық жауапкершілігін арттыру, валюталық тәуекелділікті, қор операцияларын сақтандыру, қолданыстағы (номиналды емес) медициналық сақтандыру сияқты салаларда жетілдіру қажет.

Құрметпен,
«Ақ жол» фракциясының
депутаттары

«Ақ жол» партиясының баспасөз қызметі

БІРТАНОВҚА АШЫҚ ХАТ: АРЫС ТҰРҒЫНДАРЫ ОРТАЛЫҚ АУРУХАНАДАҒЫ СҰМДЫҚ ЖАЙТТАР ТУРАЛЫ АЙТТЫ

ӘЛІМБЕКОВҚЕ ЕШКІМНІҢ ӘЛІ ЖЕТПЕЙ МЕ?..

ҚР Премьер-министрі Б.Сағынтаев мырзаға
ҚР Денсаулық сақтау министрі
Елжан Біртанов мырзаға
ОҚО Арыс қаласы, М.Мақатаев көшесі
н/у тұрғыны Тәңірберген Әсілов және
бір топ тұрғындарынан

ӨТІНІШ

Біздің өтініш беріп отырған себебіміз төмендегіше. Біз, Арыс қаласының тұрғындары экологиялық апаталды аймағында тұрамыз. Жаздың 47-50 градус ыстығы мен аңызак желі адам денсаулығына қатты әсер ететіндіктен дәрігерлерге көп жүгінуге мәжбүрлейді. Алайда Арыс қалалық орталық аурухана басшысы Ерғали Әлімбеков пен оның ұжымының пациенттермен арасында келеңсіз жағдайлар көп болып жатады. Қалтасында қаражаты аз, жұмысы жоқ, болмаса жалақысы төмен адамдардың емделуі қиынға соғуда. Ал екіқабат келіншектерге тіпті қиын. Дәрігерлер әл-ауқаты дұрыс, өзі күшімен босана алатын әйелдерге «кесарево сечение» жасатпасаңыз болмайды» деп, қорқытып-үркітіп бағады. Босанар алдында, босанып болған соң да гинеколог-дәрігерлер тіпті басынып кетеді. (айтпаса да түсінікті ғой, бұл жерде де істің бәрі сол ақша бопласауға келіп тіреледі). Білікті гинеколог жоқ.

Қала ақсақалдары бас дәрігер Е.Әлімбековке ауруханада қалыптасқан бұндай жағдай жайлы қанша рет айтса да, ол өз ұжымын еш ретке келтіре алмады. (әлде келтіргісі де жоқ). Осы туралы өткенде облыстық Денсаулық сақтау басқармасы М.Егізбаева да кіріп шыққанбыз. Алайда кезінде сол орында отырған Жұмағали Исмаиловты кетірген «команда» ішінде екеуі де болғандықтан, Әлімбековтың көптеген кемшіліктеріне көз жұма қарайтынын түсіндік. Әрине, майда-шүйде кемшіліктер болса, оны біздер де елей қоймас да едік. Алайда:

1) Бұл аурухана 1988 жылы 60 орындық (койка) перзентханаға арналып, типтік жобамен үш қабат етіп салынып, пайдалануға берілген болатын. Алайда 2006 жылы Әлімбеков «бас дәрігер» деген орынтаққа орналасып алғаннан соң сол перзентхананы білгенін істеп, үлкен «ауруханаға» айналдырды. Қазіргі таңда хирургия да, терапия да, перзентхана да, барлығы баяғы сол үш қабат ғимарат ішінде. 60 орындық перзентхана бүгінде 170 орындық (койка) ауруханаға айналған. Қандай қисын-логикаға «сияды» осылай жасағаны? Оның үстіне осы мекеменің кез-келген жерінен есік, кез-келген жерінен тесік жасап, аурулардың қауіпсіздігіне түкіргені тағы бар. Қаншама рет айтылды, қан-

шама рет жоғары жаққа жазылды да. Бірақ, жоғарыдағыдай жолдармен қалтасын қаржыға толтырған Әлімбеков: «Маған қолдарыңнан ешнәрсе де келмейді» деп халыққа мұрынын шүйіріп, перзентхананы бөлек ұстамауда. Қаншама жас босанған келіншектер терапия мен хирургия бөлімдерінен инфекция алып, талай жерге барып емделіп, зорға дегенде әуіріммен тірі қалып келеді. Осы туралы бас дәрігерге ескерткен акушер-гинеколог Ләззат Досқараеваны қуғынға түсіріп, соны жұмыстан кетіріп тынған. (Кезінде Денсаулық сақтау министрі болған С.Қайырбековаға жазған оның арызының бір үзгі мынау:

2) Министр Қайырбекова Салдат Зекенқызының блогынан. Досқараева Ләззат 17.03. 2013 жыл.

3) Құрметі Министр Қайырбекова С.З.! Сіздің қамқорлығыңыз керек болды! Оңтүстік Қазақстан облысы Арыс қаласының тұрғыны Қазбек би №88 Досқараева Ляззат Аппазқызынан. Жұмыс орным; Арыс аудандық ауруханасының перзентхана бөлімшесінің дәрігер акушер-гинеколог. Арыз-Шағым, тағы қосымша арыз. Біздің арыз беру себебіміз жинақталған Ұзақ жылдардан бойы шешілмей, мазалап, барлық қызметкерлер жүрексініп, қорқып жүрген мәселелер бойынша (іштей біліп, бірақ арызға қол қоюға дрілдеп-қорқып жүр) әділетті тексеру жүргізіп дұрыс шешім шығарып беруіңізді сұранамыз. 1.Біздің Арыс аудандық аурухананың 7

жедел-жәрдем көлігі бар, бірақ олардың екеуі аурухананың бас дәрігері Әлімбеков Ерғали Садуақасұлы мырзаның жеке меншігінде, яғни қырда өзінің мал-шаруашылығында (Х 869 ВА-2009 жылдан бері), біреуі Даулет деген қайыны айдап жүр. Бұл жедел-жәрдем көліктеріне жаңа запчасті бөлінеді, жанар-жағар май құйылады. Үшінші жедел жәрдем автокөлік жиі-жиі бұзылып тұрады, ал қалған екеуін (пирожковоз) металоломға өткізуге болады. Бірақ әр квартал сайын оларға жаңа запчасті салынып жатыр деген қағаз жүзінде, ол қағаздарға жүргізушілер қол қояды. Жүргізушілердің жүргізу куәліктерінің категориясы жедел жәрдем автокөлігін жүргізуге сәйкес емес, ал оларға Д, Е категориясы бар деп сыбайластық істеп айлықтарына қосымша 30% төлем ақы төлеп жатыр. Бас дәрігер Әлімбеков өзінің үйінде жұмысшыларды ұстайды, ал айлықты ауруханадан төлейді, аурухананың штатын тексерсе өте көп «мертвые души» бар олар бізде жұмыс істемесе де айлық алады. 2.Бұл сорақыға, жанар-жағар май жоқ деген екінші сорақы қосылып, нәтижесінде үлкен келеңсіздік туады;

- босанған әйелдер рентгенге түсуге (флюорография) аудандық емханаға (бізден шамамен 2-3 аялдама) такси жалдап, туыстары алып барады, ешкімі жоқтар өздері сол киімімен барып келеді.

- ауыр халде түскен ауруға ургенттік (ота жасайтын) дәрігерлерді әкелуге кеткен жедел-жәрдем автокөлігі жанар майы таусылып жолда тұрып қалады. Нәтижесінде ауру зардап шегеді... Толық мәтіні мына сілтемеде <https://dialog.egov.kz/blogs/all-questions/410866>

Бұл жерде түгелдей шындық қана жазылды. Жоғарыда көрсетілген арызда аты аталған И.Джарасбаеваның анасы дәрігерлердің біліксіздігінен

осы күнге дейін ақиқатқа қол жеткізе алмай жүр. Себебі, бұл қызметкер, яғни Л.Досқараева ол кезде күнделікті не болып жатқанын анық біліп отырып жазды емес пе? (толықтай оқып шығуыңызды сұранамыз). Алайда, тамыр-таныстыққа көп жол беретін ОҚО-да мұндай шынайылығы көзге ұрып тұрған факт-деректердің өзін мойынға қою қиынның қиыны екендігі және де рас. Мұндайды тек қолы, жүрегі адал, көпті көрген тексеруші ғана тез арада шешіп береді.

2) Е.Әлімбеков көп жағдайда тендерсіз дәрі алуға құмар-ақ. Ол ауруханаға бір жылға тиесілі дәрілер алып болған соң, бұрынғы келісім шарттың қасына «қосымша» деп қайта жазып, облыс орталығынан ала береді екен дәрілерді. Әрине, ол алған көп дәріні өзінің қол астындағы ауруханаларға шығыс (списать) етіп отырады. Ал мұндай «списать» етілген дәрі-дәрмектерден сол дәрі алған дәріханамен келісу арқылы қаражат жасау түк те емес. (Бұл жағдай «СК-Фармация» компаниясының басшысы ұсталған кезде белгілі болып қалды).

3) Е.Әлімбеков ұжымындағы қызметкерлердің көбісін 0,50,- 0,75 ставкада ұстап отырады. Мұның да арғы жағында не жатқаны белгілі емес пе? Оның үстіне толық жалақы алмайтын дәрігерлер мен медбикелердің де ауру адамға қарауға ықыласы да түсе бермес-ті. Басшы болса жас, білімді, туралығы бар дәрігерлерді қудалап отырады. Болмаса дәл осы Арыс қалалық ауруханасынан «өз еріктерімен» кеткен

көптеген білімді, қолы таза азаматтар облыс орталығында жақсы қызмет атқаруда. Мұның сыртында Әлімбековтың «пациенттен «сыйлық» алып, бөліспейсің» деген емеуріні тұрғаны анық. Оның үстіне жергілікті халық сол ауруханаға «портал» арқылы орын таппай жүрсе, палаталарды көрші аудандардан келген аурулар босатпай жатады. Әрине көрші аудандардағы ауруларды тегіннен тегін жатқызбасы белгілі де.

Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласындағы:

«...Біз әркім жеке басының қандай да бір іске қосқан үлесі мен кәсіби біліктілігіне қарап бағаланатын меритократиялық қоғам құрып жатырмыз. Бұл жүйе жең ұшынан жалғасқан тамыр-таныстықты көтермейді...» – деген сөзін басшылыққа ала отырып, Сіздерден өтінерміз, біздің облыстық Денсаулық сақтау басқармасының тексеруіне еш көңіліміз толмайды. Сенбейміз де. Осындай әлеуметтік теңсіздік орын алып отырған Арыс халқы көмекті тек сіздер жақтан күтеді. Осы өтінішті өз бақылауыңызға алып, қала халқының толқуын болдыртпайтын бір шешімге келулеріңізді сұранамыз.

RS. Тіпті соңғы кезде осы ауруханаға жарым-жартылай емделіп, көңілі толмай шыққан жастардың : «Мұндай емі бар болсын, мұнан да қолымызға плакат ұстап, көшеге шығып, мына Әлімбековті бір жағына шығаратын митингі ұйымдастырайық» деген ашуларын зорға басып отырмыз. Ал алда-жалда Денсаулық сақтау министрлігінде қаражат болмаса, Астанадан тексеруге келер қызметкерлерді өзіміз-ақ жол ақысы мен жатын жерін қаржыландырайық» дегенге дейін барғандар да жетеді.

Тәңірберген ӘСІЛОВ,
Арыс қалалық қажылар
қауымдастығының төрағасы
Әуелхан ШОНЖАН,
ҚР Журналистер
одағының мүшесі
qazaquni.kz

(Аталмыш ашық хат редакция поштасына келіп түсті. Мәтін орфографиясы сақталған. Редакция пікірі авторлардың пікірімен сәйкеспей мүмкін. Біз қос тараптың да пікірін жариялауға дайынбыз)

ЖАЗУШЫЛАР ОДАҒЫНЫҢ ЖАҢА ТӨРАҒАСЫ – ҰЛЫҚБЕК ЕСДӘУЛЕТ

Алматыда Қазақстан жазушыларының құрылтайы өтті. Аталмыш іс-шараға ҚР Мәдениет министрі Арыстанбек Мұхамедиұлы қатысты. Құрылтай Қазақ елінің Әнұранымен басталды. Бұдан соң шығармашылық ұйымның екі құрылтайы аралығында қайтыс болған 131 жазушы бір минуттық үнсіздікпен еске алынды.

Жазушылар одағы басқармасы төрағасы, ақын Нұрлан Оразалин екі құрылтай арасындағы уақытқа есеп беріп, баяндама жасады.

Жазушы Ырым Кененбай ревизиялық есеп комиссиясының есебі жөнінде мәлімдеді.

Одан кейін әдеби секция жетекшілері Нұрдәулет Ақыш, Әділғазы Қайырбек, Сұлтанәлі Балғабай, Ахметжан Ашири, Любовь Шашкова, т.б. есеп берді.

Жарыссөзге шыққан Сәбит Досанов одақ жұмысына оң баға беріп, жастар секциясын ашуды ұсынды. Мұрат Әуезов әріптестерін Рухты болуға, бірлікке шақырды.

Қазақстанның Халық жазушысы Қабдеш Жұмаділов одақтың бұрынғы жетекшісін бірталай сынға алды.

Ақын Мұхтар Шаханов азаматтығын, шындығын жоғалтып алғандардың бәрі далбаса деген тұжырымын тағы да нақтылап шықты.

Қаламгер Бибігүл Иманғазина «Құрметті төраға» сайлау туралы

ұсыныс енгізді. Ал Жазушы Дулат Исабеков «Құрметті төраға» дегеннің қажеті жоқтығын, осы уақытқа дейін өзгертіліп кеткен Жазушылар одағы жарғысын қайта қарауды ұсынды.

Сонымен қатар белгілі зиялы қауым өкілдері Смағұл Елубай Елбасының «Парламент пен Үкімет қазақ тілінде сөйлесін» деген тапсырмасын Құрылтай қаулысына енгізуді ұсынып, Нұрлан Оразалинге алғыс айтып, шапан жапты.

Осылайша қаламгерлер көптен күткен мәселенің де басы ашылды. Жиырма екі жылдан кейін Қазақстан Жазушылар одағының басқарма төрағасы ауысты. Ақын-жазушылардың аға, орта және жастар буынын түгел қамтыған 151 басқарма мүшесі жаңа басшыға дауыс берді. Нәтижеде қазақтың белгілі

ақыны, ҚР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты Ұлықбек Есдәулет төраға болып сайланды.

Ұлықбек Есдәулеттің орынбасарлары болып – Бакыт Беделхан, Мереке Құлкенов пен Бауыржан Жақып, Ақберен Елгезек тағайындалды.

Сонымен, Қазақстан Жазушылар одағының жаңа төрағасы – Ұлықбек Есдәулет! Дара дарынды ақын, ақиқатты ашық айтып жүрген рухы биік қайраткер Ұлықбек Есдәулеттің келуімен Жазушылар одағында Рухани жаңғыру басталды деп сенеміз!

«Қазақ үні» ұлттық порталы мен газетінің редакциясы ұжымы көрнекті ақын Ұлықбек Оразбайұлын төраға болуымен шын жүректен құттықтайды.

qazaquni.kz.

■ АЛҒАШҚЫ ЛЕБІЗ

Ұлықбек ЕСДӘУЛЕТ, ҚЖО төрағасы, ақын, ҚР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты:

БАРЛЫҚ КҮШ-ЖІГЕРІМІЗДІ САРП ЕТЕМІЗ

– Әзірге бірден бүкіл жұмысты қиратып тастаймыз, Әдебиетті өркендетіп жібереміз деп үлкен-үлкен, биік-биік уәдені бере алмаймыз. Халықтың «Арық сөйлеп, семіз шық» деген дана сөзі бар. Біз ең алдымен Жазушылар одағын батып отырған шығындардан құтқару мәселесін қолға алмақшымыз. Шынын айттайық, біздің қызметкерлеріміз, оның ішінде өзім де бармын, алты ай бойы айлық дегенді көрген жоқпыз.

Салық пен жалақыны төлей алмай отырған, анығырағы, бірталай тұралаған Қазақстан Жазушылар одағына басшылыққа келу маған зор жауапкершілік жүктейді. Яғни, қатты қуанарлықтай жағдай жоқ.

Үлкен шығармашылық ұйымның жағдайын түзету – ақын-жазушыларға жағдай туғызу дегенмен көбінесе қоса-қабат жүреді. Сондықтан, «Рухани жаңғыру» бағдарламасына байланысты жаңа жобалар жасап, жоғары жаққа ұсыныстар білдіру ниетіндеміз. Осы арқылы қаржы-қаражат көздері қарастырылады. Бұл сауын айтып ақша жинайтындай нәрсе емес. Әйтеуір, қалай болғанда да, барлық күш-жігерімізді, бойымыздағы дарын-талантымызды, жинақтаған тәжірибемізді, жастарымыздың бойындағы от-жалынды, жанаша ойлау қабілетінің бәрін Жазушылар одағын жаңа деңгейге көтеруге, Әдебиетті дамыту бағытына сарп ететіндігіміз анық.

Жеделхат

Түркиядан жеткен құттықтау

Қазақстан Жазушылар одағының жаңа жетекшісі сайлануына орай алыс-жақын шет елдерден де құттықтаулар түсуде. Солардың бірі Түркиядың «Евразия» Жазушылар одағының төрағасы, сондай-ақ Анкарадағы «Bengu» баспасы мен «Кардеш калемлер» әдеби журналының иесі Якуп Омероглыдан келді. Мұнда: «Менің досым, ақын Ұлықбек Есдәулеттің Қазақстан Жазушылар одағының басшысы болып сайланғаны туралы жаңалық бізді қатты қуантты. Құрметті Ұлықбек! Сіз бен өзіңіз бастаған жаңа командаға толағай табыстар тілеймін. Бұл жаңалық Қазақ еліне ғана емес, бүкіл түркі әлеміне құтты-қайырлы болсын!» делінген.

ҚАЗАҚСТАН ЖАЗУШЫЛАРЫ

ҚАЗАҚ ТІЛІ ТУРАЛЫ ЕЛБАСЫ ТАПСЫРМАСЫН БІР АУЫЗДАН ҚОЛДАДЫ

Алматыда Қазақстан жазушылары одағының кезекті XV құрылтайы өтті. Аталмыш шараға ҚР Мәдениет және спорт министрі Арыстанбек Мұхамедиұлы қатысып, құттықтау сөзін сөйледі.

Қазақстан Жазушылар одағының жаңа төрағасы болып бір ауыздан ақын, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, «Әлемнің үздік ақыны» Алтын медалының иегері Ұлықбек Есдәулет сайланды. Дара дарынды ақын, ақиқатты ашық айтып жүрген рухы биік қайраткер Ұлықбек Есдәулеттің

келуімен Қазақстан Жазушылар Одағында Рухани жаңғыру басталды деп сенеміз!

Құрылтайда жазушы Смағұл Елубай Елбасының «Парламент пен Үкімет тек қазақ тілінде сөйлесін» деген тапсырмасын Құрылтай қаулысына енгізуді ұсынды.

Бұл ұсынысты Қазақстан жазушылары одағының кезекті XV құрылтайына келген, Алматыдағы Абай атындағы опера және балет театрында толып отырған, 600-ге жуық делегат түгел қолдады.

Рухани жаңғырудың кезекті қадамы Мемлекеттік тілдің мемлекеттік ор-

гандарда қолданылуын Елбасының өзі Парламент пен Үкіметтен бастап берді. Енді мұны бүгін бүкіл қазақтың қалам ұстаған қауымы, кәсіби жазушылары қуана қолдап, бір ауыздан қуаттады.

Еске салу үшін айта кетейік, өткенде «Ақ жол» партиясының Парламенттегі фракциясы Елбасының тіл туралы тапсырмасын ең бірінші қолдап, Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдау туралы депутаттық сауал жасап, заң жобасын жасауды өз мойындарына алған болатын.

Енді Рухани жаңғыруда алдыңғы қатарда болуы тиіс зиялылар

қауымының көшбасшысы Жазушылар да бұл, еліміз 27 жыл күткен тағдыршешті Рухани жаңғыру бағдарламасының кезекті қадамы – Елбасымыздың «Парламент пен Үкімет ТЕК ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ СӨЙЛЕУІ ТИІС» деген тапсырмасын Құрылтайда көтеріп, бір ауыздан қаулы қабылдап жатса, нағыз жаңғыру осы емес пе?

Жаңарған Жазушылар одағынан жақсылық күтер ел жаппай қолдап, ақ тілегін ақтаруда.

Қазыбек ИСА
Qazaquni.kz

ӨМІРДЕРЕК

Ұлықбек Оразбайұлы Есдәулет – қазақтың ақыны, журналист. 1954 жылы 29 сәуірде Шығыс Қазақстан облысы Зайсан ауданы Үлкен Қаратал ауылында дүниеге келген.

С.М.Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің журналистика факультетінің (1977) журналист мамандығы бойынша, М.Горький атындағы Әдебиет институты жанындағы Жоғары әдеби курстардың поэзия бөлімін (Мәскеу қаласы, 1985) әдебиетші мамандығы бойынша бітірген. Гуманитарлық ғылымдар академиясының құрметті академигі (2004 жылдан). Қазақстан журналистика академиясының толық академик-мүшесі. М.Әуезов атындағы Семей университетінің құрметті профессоры (2007 жылдан). «Қанат қақты» (1974), «Жұлдызжарығы» (1977), «Аптайдың алтын тамыры» (1979), «Ұлыстың ұлы күні» (1982), «Ақ керуен» (1985), «Жаратылыс» (1989), «Жүректегі жарылыстар» (1995), «Алтай асулары» (1988), «Заман-ай» (1999), «Киіз кітап» (2001) кітаптарының; «Ахиллестің өкшесі» өлеңдер жинағының (2003); қазақ тіліндегі 5 томдық шығармалар жинағының (2006), «Ынтық зар» (2009), «Әбілхаят» (2009) авторы. «Семей-Невада» қозғалысының әнұраны «Заман-ай» әні сөздерінің авторы. Ақынның шығармалары шет тілдеріне аударылған. Үнді, түрік, фин, африка, алжир, украин, әзірбайжан, қырғыз, абхаз, моңғол, саха-якут және басқа халықтардың ақындарының өлеңдерін; сондай-ақ М.Лермонтовтың, А.Блоктың, Д.Кедриннің, Н.Рубцовтың және т.б. бірқатар шығармаларын қазақ тіліне аударған. Қазақ, орыс және түрік тілдерін біледі. 1971 жылдан – Шығыс Қазақстан облыстық газетінің корректоры. 1977 жылдан – республикалық «Қазақстан пионері» газетінің бөлім меңгерушісі. 1979 жылдан – «Жазушы» баспасының редакторы (Алматы қаласы). 1985 жылдан – Қазақ телевизиясы жастар редакциясының редакторы. 1986 жылдан – «Қазақ әдебиеті» газеті редакциясы сын бөлімінің тілшісі. 1988 жылдан – Қазақстан Жазушылар одағы басқармасының хатшысы. 1991 жылдан – «Жас Қазақ» газетінің бас редакторы. 1993 жылдан – ҚР Сыртқы істер министрлігінде бөлім меңгерушісі. 1997 жылдан – ҚР Қоғамдық келісім, ақпарат және мәдениет министрлігінің бөлім меңгерушісі. 2000 жылдан – ҚР Премьер-министрінің Кеңесінде мәдениет секторының меңгерушісі. 2002 жылдан – «Қазақ әдебиеті» газеті редакциясының бас редакторы. 2008 жылдан бері – «Жұлдыз» әдеби журналының бас редакторы. Қазақстан Жазушылар одағы басқармасының хатшысы. Мемлекеттік сыйлықты тағайындау жөніндегі ҚР Мемлекеттік комиссиясының, Ескерткіштер мен монументтер жөніндегі Мемлекеттік комиссиясының, Түркі әлемінің әдеби журналдары конгресінің Тұрақты кеңесінің мүшесі. «Ақбар» бильярд клубының мүшесі. «Құрмет» орденімен (2001); «Қазақстан Конституциясына 10 жыл» (2005), «Астананың 10 жылдығы» (2008) медальдарымен марапатталған. Қазақстан Ленин комсомолы (1986), «Жігер» шығармашыл жастар байқауларының (1979), түркі тілдес елдер поэзиясы байқауының (1995), халықаралық «Алаш» (2000), ҚР Мемлекеттік сыйлықтарының (2003) лауреаты. Ресейдің Алтын Есенин медалінің кавалері (2007). «Қара пима» поэмасы «Жалын» республикалық (жабық) әдеби сайысының жеңімпазы атанған (1982). «Мұшайра» ақындар сайыстарының бірнеше мәрте жеңімпазы. Ол «Жалын» журналы ұйымдастырған жабық бәйгесінің жеңімпазы (1982), Қазақстан Жастар одағы сыйлығының (1986), Қазақстан мемлекеттік сыйлығының (2002) лауреаты. «Құрмет» орденімен марапатталған (2001).

■ ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ

Қазақ тілінің мемлекеттік тіл болып жарияланғалы отыз жылға таяды. Күні бүгінге дейін биліктің тізгінін ұстаған кейбір азаматтардың орыс тілінде сөйлеп келе жатқаны халықтың, әсіресе тіл жанашырларының жүйкесін жұқартып жібергені анық. Тіпті төзім де таусылып бітті. Ұлт жанашырларының көкірегінде тұншыққан ащы айқайды сезгендей жақында Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаев ҚР Президенті әкімшілігі басшысының бірінші орынбасары Марат Тәжин мен Ақпарат және коммуникация министрі Дәурен Абаевпен кездесу барысында қалың қазақтың жанайқайын жарыққа шығарды. Мемлекет басшысы өз сөзінде Үкімет пен Парламент бұдан былай мемлекеттік тілде жұмыс істеуі керек деп шегелеп айтты. Мұнда Елбасының қазақ тіліне деген жанашырлығы қайнап жатқанын айқын аңғаруға болады. Әрине, ол кісі Президент болғаннан кейін біз сияқты айқайлап айта алмайды. Осы сөзінің өзі қазақтың жанайқайы болып естілді. Бізді қайран қалдырғаны – Президенттің бұл ескертуіне қарсылардың

Тұрсын ЖҰРТБАЙ:

ӨЗГЕ ТІЛДЕ СӨЙЛЕЙТІНДЕР ТӘУЕЛСІЗ МЕМЛЕКЕТТІҢ ҚАБЫРҒАСЫН ҚАЛАСПАЙДЫ

Қазақстан «рухани жаңғырып» жатыр деседі. Ниет дұрыс. Бірақ баяғы «науқаншылдық» сарыны ұрып тұр. Бәзбір жерде бір іс-шара, жиын өткізілсе де оны «Рухани жаңғыру» деп ұрандатады. Бұл жаңғыру ма, әлде «тисе терекке, тимесе бұтаққа» деп даурығу ма? Бір ақиқат дүние, әр адам өз санасында «рухани жаңғыру» жасамай ештеңе бітпейді. Рухани жаңғырмас бұрын ең бірінші жөргектегі сәбиге мән беруді ұмытып кетіп жатырмыз. «Ел боламын десең бесігіңді түзе». Біз жаңғыруды сол кезден бастағанымыз дұрыс-ау. Өйткені баба дәстүрдің уызына жарып, ана тілін жетік меңгеріп өскен ұрпақ қана өз елінің шаңырағын тіктеп, керегесін бекіте алмақ. Ал өзге елдің тілінде сөйлеген жан еш уақытта баянды тәуелсіз мемлекеттің қабырғасын қалауға ат салыспасы хақ. Бұл – қарсы уәж айтқыза алмайтын шындық. Белгілі жазушы, ғалым Тұрсын Жұртбай өзінің бір сұхбат әңгімесінде бұл жайында былайша ой толғағаны бар.

– Саясатты сыртқа қалдырып, тек рухани тәуелсіздікке шырматылған сана мен түйсіктегі шырмауыққа тоқталайықшы. Шындығында, Абай айтқандай, «өздерінді түзелер дей алмаймын, өз қолыңнан теккен соң, енді өз ырқың» деген сөзді жиі еске алғызатын қандай құбылыс, оның себебі не? Басты кесірлі киеспет – ұлттық діл мен тілдің, дін мен дәстүрдің рухымыздан ұясын таппай, иенді кезіп ұшып жүрген бозторғай ұқсап иесіз қалуы.

Менің ойымша, қазір қазақтың рухы қазақтың жүрегіне қонатын орын таппай, иман іздеген ғайыптың құсына айналып бара жатқан сияқты. Рухымыздың ұясынан жерінуінің басты кілтипаны – сәбилердің

Смағұл ЕЛУБАЙ, жазушы:

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІ МЕНСІНБЕЙТІНДЕРДІҢ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТ АТҚАРУҒА ҚАҚЫСЫ ЖОҚ

бой көрсетуі. Бұл өте қорқынышты әрі қауіпті құбылыс. Яғни, Қазақстанда қазақтардың өзі мемлекеттік тілді менсінбейді деген сөз. Олар ұлтаралық қатынасты бетке ұстап әбден үйреніп алған. Совет заманында да интерноционализмнің желеуімен жүзге жуық ұлттардың тілін өшіріп, мәңгілікке келмеске кетірген болатын. Бүгінгідей Тәуелсіз елде өмір сүре отырып, қазақтың тіліне деген идеологияның салқынын сезіну өте ауыр. Өкінішке орай, мұндай дауыстар шенеуніктердің арасынан шықты. Мемлекеттік тіл заңының тұншыққаны отыз жылға жуықтаса да отыз ауыз сөз үйренуге құлқы жоқтардың бұл әрекеті олардың тіл үйренуге деген қарсылығы екендігі сөзсіз. Қазақ тілін шамасы келсе жойып жіберуге дайын қазақтарды көзбен көріп жүргендіміз өте үлкен қасірет.

Әлі күнге дейін көптеген мекемелер әсіресе сот жүйесі, бизнес саласы орыс тілде жүргізіліп келеді. Солардың ықпалы болуы керек Үкімет те он бес министр жиналған жерде әлі күнге дейін орыс тілінде сөйлейді. Бұл зиялы қауым өкілдерінің ашу-ызасын туғызды. Біз мұны Тәуелсіздігімізге зияны тиіп кете ме деп айқайлап айта алмай, үнсіз тұншығамыз. Басқа не істейміз? Айтылған сөзді де олар құлаққа ілмейді. Президент айтқанда ғана өздерінің

жаңылғандарын түсініп, табан астында да қазақша былдырлай бастады. Сөйтсек, бұлардың бәрі біледі екен. Кейбірі тіпті сайрап берді. Ал енді тіл білмейтіндердің қазақ тілін болашақта үйренеміз дегендері жәй әңгіме. «Тіл үйрену үшін біраз уақыт керек» дудің өзі қисынсыз. Қазақстанға келгеніне бес ай ғана болған кәрістің, жапонның қыздары қазақ тілін өте жақсы үйреніп алған. Ал біздің шала қазақтарымыз қазақ тіліне қарсы осындай сұмдықты туғызып отыр. Қазақ тіліне деген қарсылық өз ұлтына, шынтуайтына келгенде Тәуелсіздікке деген қарсылық. Қазақтың Тәуелсіздігін күшейткен тілді олар, өкінішке орай, отқа жағып жіберуге де дайын. Ондай қазақтарды мемлекеттік қызметте қалай көтеруге болады? Мемлекеттің саясатын, мемлекеттің тәуелсіздігін, мемлекеттің тілін менсінбейтін, оны пайдаланғысы келмейтін, тіпті, көрге тығуға дайын шенеуніктерді қалай түсінуге болады? Тәуелсіздік идеясына қарсы мұндай шенеуніктерден қайткен күнде де арылуымыз керек. Яғни, мемлекеттік қызметкерлер мемлекеттік тілді білуге міндетті деген сөзді Елбасы аузынан көп ұзамай еститін болармыз деген үміттемін.

qazaquni.kz

осында. Өйткені өзге тілде тәрбиеленген сәбидің дыбысқа, дауысқа жауап беретін ми талшықтары бесікке бөленгеннен бастап өзінің миындағы үлкен өзгерістермен күреседі. Яғни, «кейін» 4-5, 8-9 жаста іске кірісуге тиісті түйсік талшықтары енді алдыға, алдыңғы лектегі бұрынғы жеті атасы сөйлеген тілге бейім талшықтар артқа қарай жылжиды. Бұл – миллиардтаған армияның орын ауыстыруы сияқты. Міне, осы тұста, өзге тілді жатсынған ми талшықтары үлкен қозғалысқа түседі де, бала ашуланғыш, шамданғыш болып өседі екен. Жеті-сегіз жасында арт жақтағы ми талшықтары алдыға ауысып болғаннан кейін, енді әуел бастағы өзінің ана тілін үйренуге жауапты тамырлар мен талшықтар енді қайтадан сол тілді үйренгенде үлкен түршігулер пайда болады. Қалай ма, қаламай ма, ол бір нәрседен әбден запы болған адамның жүйкесі сияқты ашуланшақ келеді. Міне, осындай үлкен өзгерісті жеңген сәби енді өзінің ана тілін үйренуге келгенде үлкен түйсіксіз қарсылықтарға тап болады. Демек, әлгі сәбидің өзінің түйсігіне, бабасына, ұлтына жатсына қарауы – табиғи құбылыс. Сондықтан да кеңес заманы тұсында ми талшықтары мен жұлын талшықтары «қызмет орнын» ауыстырып үлгерген ата-ананың сәбилері өз тіліне, дәстүріне, мәдениетіне жатсына қарайды.

Мұндай кілттипаннан айығу үшін міндетті түрде ұрпақ ауысуы керек. Бірақ ол қашан болады, бола ма өзі, ең жан түршіктіретін жай – осы. Бесікке бөленген сәбиден бастап, белі бүгілген қарияларға дейін тіл тітіркенісін сезінгенде ғана ұлт пен ұлттық сана өзінің әуелгі қалпына қайырылып келуі мүмкін. Біз бұны ұлттық қауіп-қатер ретінде қабылдауымыз керек. Нағыз мәңгірттіктің басы осында. Қазір осы санадағы, түйсіктегі құбылыстың екінші толқыны баласын тәрбиелеп жатыр. «Қазақтардың қазақ тілін үйрену үшін сапалы қазақ тілі оқулығы, білімді ұстаз керек емес, ең бірінші психологиясын түзету керек» деген пікірін дәлелдеп жүрген профессор Жантас Жақыптың пікірі дұрыс. Ең бірінші санадағы татты тазарту керек. Сонда ғана ойымыз азат, рухымыз еркін, жанымыз бостандықта болады.

Бұған сіз не дейсіз?

Ақшарқат Ахметбек,

kaz.365info.kz

Көзі қарақты, ойлы оқырманның ойында болса, осыдан тура төрт жыл бұрын осы басылымда шалғайда жатқан шағалалы өлке – Шардарада әдебиет пен өнерді сүйетін дарынды жандардың шығармашылықтарын дамытуға қолдау білдіру мақсатында «Қазыбек Иса атындағы шығармашылық бірлестік» ашылғанын қуана хабарлағанбыз. Бірлестіктің тұсаукесер рәсіміне ұйымға есімі берілген Халықаралық «Алаш» сыйлығының лауреаты, «Құрмет» орденінің иегері, талантты ақын Қазыбек Иса, Қазақстан Жазушылар одағы Оңтүстік Қазақстан облысы филиалының төрағасы сол кездегі Әбілда Аймақ (марқұм) ағаларымыз бастаған бір топ айтулы ақындар қатысып, жұмысымызға сәттілік тілеп, ниетімізге қолдау білдіріп еді. «Жақсыдан – шарапат» дегендейін, содан бері біздің бірлестік өз мақсатын тиісті деңгейде жүзеге асырып келеді.

Құдайға шүкір, бұл қазақ аузы дуалы ақындарға кенде болмаған. Әзір де кенде емес. Қайта қазіргі уақытта қазақ ақындарының деңгейі анағұрлым биіктеген сынайлы.

«Шаянға барсаң әншімін деме, Созаққа барсаң күйшімін деме» деген қанатты сөзді өткен ғасырдың елуінші жылдарында заманының заңғар жазушысы Мұхтар Әуезов айтқан екен. Ал осы бір салиқалы сөз тіркесіне соңғы жылдары жерлесіміз, ақын Қазыбек Исаның: «Шардара барса шайырмын демес кім-кім де» деген тұжырымды ойын қоса айтып жүрміз. Бұған ешкімнің дауы жоқ шығар.

Қазақ әдебиетінде өзіндік орындары бар жерлестеріміз – жоғарыда айтып кеткен Қазыбек Иса, өзге саланың маманы болғанымен, өлең-сөзде өзінің орны бар екендігін танытып қойған Бауыржан Қарабеков, бүгінде арамыздан озған белгілі түркітанушы, сыншы-ғалым, ақын Әмірхан Балқыбек, Төлеген Айбергенов атындағы және «Серпер» жастар сыйлықтарының лауреаты Әлібек Шегебай, т.б. бұл күндері шардаралықтардың ғана емес, күллі қазақтың мақтанышына айналып отыр. Бұлардан бөлек, ауданымызда түрлі салада еңбек еткендерімен қолдарынан қаламдары түспей, жырсүйер қауымнан жоғары баға алып жүрген ақындарымыз қаншама.

Жасы сексеннің сеңгірінен асқанымен сөзі де, ісі де ширақ Құрманбек Шәметов ағамыз үш бірдей жыр кітабының авторы. Ол кісінің құрдасы Жақсылық Орынбасаров ағамыздың да сөзі мірдің оғындай, ойлары ондыққа тиіп жатады. Жетпіске қарап жол салған Тұрғанбек Қанаев ағамыз ауыл шаруашылығының білгір маманы ғана емес, өмірден көрген-білгенін жырға айналдыра білген, «Еңбегім туған еліме» атты жыр кітабының авторы. Қара өленде жорғадай тайпалған Қасқыр (Қарсыбай) Серікбаев ағамыз «Өткел» және «Қасқыр ақын» атты жыр кітаптарын оқырмандарға ұсынып үлгерді. Зейнеткерлікке дейін ұстаздық қызметте болған Көбекбай Еспанов ағамыздың әлі де жастарға айтар оралымды ойы бар. Ауданымызда тұңғыш рет «Әжелер» ансамблін құрған Жарылқасын Ізбайқызы апайымыз да «Сабыр ет, көңілім, сабыр ет» жыр кітабының авторы. Роза Шығанақова апайымыздың көптеген өлеңдеріне әдемі ән жазылды. Өлең-жырлары өзгеше әдіптелетін ҚР Білім беру ісінің үздігі, А.Иманов атындағы жалпы орта мектеп директоры Нұрғали Ыбрайым ағамыз біздің ғана емес, Қазыбек Исаның да ұстазы болып саналады. Әйгілі жыршы-термеші Әбдіғаппар Айдаров ағамыз ақындық бағытта да оқырмандардың ыстық ықыласына бөленіп жүр. Өлең-сөзден өзіндік стиль іздеген Хамит Жұмабековтің есімі де жырсүйер қауымға етене таныс. «Дарын» мектебінің мұғалімі Ажар Сламава өлең өлкесінде өзі ғана емес, Айтжан Орынбасар, Камила Дүйсенова, Дана Мырзақадыр, Динара Әділбек есімді жас дарынды баулып жүрген ақын қыздарымыздың бірі. Оспан Смайылов, Жанәділ Сейданов, Ғайболла Бектөреєвтер де өзіндік ойларымен шаршы топта танылып жүрген жандар. Өнер өлкесінде термешілігімен танылған Қанат Дауылбаев бауырымыз «Көңілімнің көкжиегі» жыр кітабының авторы. Шағалалы өлкеден түлеп ұшқан, шағала-арманын жырмен кестелеп жүрген ақын қызымыз Ұлмекен Лесбекова республикалық «Шабыт» фестивалінің дипломанты.

...Тізбелей берсек, газеттің тұтас бетін тізіммен толтырар түріміз бар. Осы жерде аты аталған ақындарымыздың көпшілікке танылуына негізгілікті «Оскен өңір» газеті мен ақындардың жанашыры, жеке кәсіпкер Нұрмахан Қары ағамыз басқаратын тәуелсіз «Шартарап-шарайна» басылымы үлкен ықпал етіп отырғанын айтпай кетуге болмас. «Жақсының жақсылығын айт» демеуші ме еді атам қазақ?!

Сөз реті келгенде аудан әкімі Болатбек Қыстауов басқарып отырған аудан әкімдігінің де ақындарға оң көзбен қарайтындығын айта кеткіміз келеді. Айтулы мерекелер қарсаңында жергілікті ақындар арасында мүшәйра ұйымдастырылып жүр. Мұнан бөлек әр мектепте жергілікті ақындармен жүздесу өткізіліп келеді. Таяуда ғана күрделі жөндеуден өткізілген аудандық мәдениет сарайынан ақындарымыз үшін арнайы бөлме (бірлестіктің жұмыс кабинеті) бөлінді.

Құрметті өнерсүйер, өлеңге әуес қауым!

Ұлы ақын Абай айтпақшы, біздің де негізгі мақсатымыз – «тіл ұстартып, өнер шашпақ»... Өз тарапымыздан мектеп оқушылары арасында бірнеше рет мүшәйра ұйымдастырдық. Жыр додасы барысында өлең-сөзге құмар жастардың қарасы көп екенін көріп қуандық. Бұл шараның барлығы жоғарыда айтып өткен «тіл ұстартып, өнер шашпақ» ниеттен туындап отырған мақсат.

«Ат тұяғын тай басар», – демекші, Қызылдың құмынан қуат алып, Сырдың сынғырынан сыр ұғынған жоғарыда аттары аталған маркасқаларымыздың ізін алып келе жатқан іні-қарындастарымызға бағыт-бағдар көрсету, жол мен жөн сілтеу азаматтық парызымыз.

Бірлестіктің жұмысы – жана есімдер ашып, бәйгеге қосумен құнды!

Сәбит ЛАХАНОВ,

«Қазыбек Иса атындағы шығармашылық бірлестіктің» төрағасы

Нұрғали ЫБРАЙЫМ

Мағжан сөмкесі

Көрсеткісі келгендерден желкесін,
Асқақ ұстап өтіпті Ақын өр төсін.
Қараңызшы, қандай көркем, келісті,
Мағжан аға ұстап өткен сөмкесін?!

Реңі де, жарасымды пішім де,
Қанша жырлар сақталды екен
ішінде?

Қаншама ару көзін сатып сыртынан,
Қанша сұлу көрген екен түсінде?!

Арғымақ жыр дүбірлетіп жер төсін,
Ақын жаны бола-тұғын ерке шын.
Қанша бауыры құмар болды ұстауға,
Ақын аға қолы тиген сөмкесін.

Жүрегімен жазған хаттар жаралы,
Тебреніп жатыр Ұлы даланы.
Айғағындай қанша ұйқысыз
түндердің,
Көзге ыстық мына сөмке бағалы!

Алашымның таң боп атты батқаны,
Армандардың таралуда тәтті әні.
Асылдардың жарқыратты мұрасын,
Азаттықтың арайлаған ақ таңы!

Нұрғали
МЫРЗАХМЕТОВ

Мен сол жолды ұстадым

Табанымды туған жердің топырағына күйдіріп,
Маңдайымды күн көзіне сүйдіріп.
Жүрсем болды азабы мен қайғысын,
Жүрегіме ала аламын сыйдырып.
Неге десең бұл даланың мен ғана мын иесі,
Бәрі, бәрі маған ғана тиесі.
Өйткені, бұл ата-баба аманаты қалдырған,
Аманаттың болады ғой киесі.
Ата-бабам бөрліктіре қуып әмән дұшпанын,
Туған жердің бастырмапты пұшпағын.
Сол ерлердің ұрпағында болу керек ұстаным,
Мен сол жолды ұстадым!

Шардаралық

Қасқыр СЕРІКБАЕВ

Бастап еді бір өлең

Белгілі ғой өмірдің қиындығы,
Табу қиын мойымас иіндіні.
Ақын үшін Тәңірі о басында,
Жаратпаған ақылға сиымдыны.

Бас білігі бағынбай ырығына,
Түсті келіп нарықтың құрығына.
Ол аз десең аңдыған әр қадамын,
Түсінбей жүр биліктің қылығына.

Жабайылау екен, – деп, – түсінігің,
Әкімдері көрсетер кісілігің.
Кеңселерден талайы қуып шықты,
Ұнамады-ау жыртығы ішігінің.

Жас та келіп ұғымның көнергені,
Көнермесе бұл кепке көнер ме еді?
Пышақ қырлы бір кітап бола алмай жүр,
Төрт кітапқа жүк болар өлеңдері.

Ұтарың не өткенді жасырғанда,
Жылап өткен Сәкен де, Қасымдар да.
Бастап еді бір өлең бітпей қалды,
Ұқсаңқырап сарайлық ақындарға.

Көбекбай ЕСПАНОВ

Ей туыстық, руластық...

Хақ алдында, тақ алдында барлық адам – бір адам.
Ей туыстық, руластық, бой көрсетпе жырадан!
Тәңір ием, жол көрсетіп, тірлігіңді сынаған,
«Аққа Құдай жақ деген бар», сенің де бар сыбаған!

Алты Алаштың арғы атасы – қазақ деген бір адам.
Енші алыспай, сөз шалыспай тату бол деп сұраған.
Сен – ағасың, сен – ортаншы, сен – кенжесің, жолды біл,
Деп біздерді топтап-топтап, Үш Жүз етіп құраған.

«Жүзі күйсін!» деген сөз бар Жүзге бөлген адамның,
Әділ болса, ешуақытта жолын кеспе ағаңның.
Ал ағаңнан асып түссең тізгінді алып қолыңа,
Өз ісіңмен дәлелдегін артықтығын бағаңның!

Құрманбек ШӘМЕТОВ

Жыл құстары

көгімде қалықтауда

Шардарамның ақ шайы аспанының,
Жыл құстары көгімде қалықтауда.
Наурызда, ән салған жас қауымның,
Әсем әні Сыр бойын шарықтауда.

Жыл құстары сәлемін елге беріп,
Әуелеген әнімен көрісуде.
Билесе олар биікте дөңгеленіп,
Тойласуда аққу-қаз көл ішінде.

Сағынышын жеткізген ерікті елге,
Шаттыққа ендім думанның шетін көріп.
Гүлге оранып қалыпты өріктер де,
Сәукелелі сұлу қыз секілденіп.

Көктем сазы таралып өн бойыңа,
Өпкен самал көңілді шалқытуда.
Балдырғандар тоймаса бал ойынға,
Құлын-тайлар жарысып шарқ ұруда.

Шардарамның ақ шайы аспанының,
Жыл құстары көгімде қалықтауда.
Аңсап күткен осынау достарына,
Ән салудан олар еш жалықтауда.

Әбдіғаппар АЙДАРОВ

Шағала-арман

Жаным, мен суымаймын,
Болса да қанша жерден мұңым, қайғым.
Жүзейін бір сені ойлап мәңгілікке,
Сағыныш теңізінің суында айдым.

Өтсе де жылдар жылжып, сырғып ай, күн,
Сергелдең қылған сезім құрғыр-ай, бұл.
Қағаз бен тәуелді қып қарындашқа,
Ұйқыны алып қойды-ау, қу құдайым!

Алдырмай көз шырымын, еркім қашып,
Ойлардың өршеленген өртің басып.
Келеді таң саз беріп себезгілеп,
Теңізбен отырғанда мен сырласып.

Бетке ұстап сұлу Сырдың самал лебін,
Жанымның толқынынан табам емін.
Ала алсам сенің жаулап жүрегіңді,
Өзімді армансыз деп санар едім.

Сыйлаған жомарт-Тәңір құсқа қанат,
Шарықтар шағала-арман құсқа қарап.
Сезімнің құл болайын жетегінде,
Пенделер жүре берсін құстаналап.

Алтау болсаң, ала болып, ауызыңдағы кетеді,
Төртеу болсаң, түгел болып, төбеңнен сый жетеді.
Жүзді жікке, ру-руға бөлгендер ол іштарлар,
Бөлген жұрттың келешек жасқа толар етегі.

Ептеп тартып етегінен болғандарды күндейміз,
Мұның арты жамандыққа апарарын білмейміз.
Маған десе шүршіт болсын, тағдырымыз бір тағдыр,
Қазақы үйдің ішіндеміз, барлығымыз бірдейміз!

Бәрін көріп келе жатқан әлімсақтан, көнеден,
Терең бойлап сабақ алсақ, тарих жолы – көреген.
Төрелер мен Төлеңгіттер бір-бір ру ел болды,
Арабың да, Сунағың да әулие емес төреден!

Атам қазақ тойға кел деп шақырмаған оларды,
Ойламады көсемдері ақыры не боларды.
Ұрпағының жазығы жоқ, қазақтанды, ел болды,
Айран құйып ел қып қойды, тұқымдары жаңарды.

Не бір түрін көрсек-тағы басқа салған азаптың,
Ешбір ұлттың пейілі жетпес пейіліне қазақтың!
Ұсақ-түйек ұран айтып руларды бөлмейік,
Пейілімізді кеңге алсақ туар алдан ғажап күн!

Шайырлар

Хамит ЖҰМАБЕКОВ
Алты мақал

Өмірдің тоқып кестесін,
Білмеймін жасың, нештесің.
Жолаушы жолы жүрсе өнер, –
Бір күнің босқа өтпесін.

Айта алсаң тура бетке сын,
Кәмелет жасқа жеткесін.
Жүргенге жүгем ілігер,
Бір күнің босқа өтпесін.

Көпірден көлік өткемін,
Досыңыз сатып кетпесін
Қыбырлаған қыр асар, –
Бір күнің босқа өтпесін.

Ерінбей еңбек еткесін,
Бір дәнін жерге төкпесін.
Қамданған қапы қалмайды, –
Бір күнің босқа өтпесін.

Отбасыңда жеке ісің,
Ағайын айтпас өкпесін,
Жатқанға жан жуымас,
Бір күнің босқа өтпесін.

Балшықтай баптап илеген,
Тұрмысты тірлік билеген.
Өмірің болса бір түстік,
Дүние кештік жи деген.

Канат ДАУЫЛБАЕВ
Жел мінезі

Жел тұрды әл жеткенін теңселдіріп,
Теңселдіріп, көрсетті белсенділік,
Барымташыл пиғылмен басынғандай
Бұрқан-талқан ашуын желкен қылып.

Асау желдің соққанда арыны үдеп,
Төңіректің кеткендей бәрі жүдеп.
Тынысыңды тарылтар керімсалдың,
Шарпығанда кеуденді жалыны кеп.

Кейде жайсыз соғады құйындатып,
Құйындатып, жайыңды қиындатып.
Астан-кестең етеді жолындағы,
Кездескенді санамай бұйымға түк.

Тіктелуге жетпестей мұршалары,
Осал ма еді соншалық мұнша бәрі.
Ықтасынға тығылып жапырақтар,
Бір-біріне сыбырлап мұң шағады.

Қалар десем ажарын дала сақтап,
Дала гүлі қалайша пана таппақ.
Бәрі солып, ал бірі құлап жатыр,
Нәзік гүлдер тірсегін жарақаттап.

Кім бар дейсің, әрине, қоштар мұны,
Бар осындай тірліктен оқшаулығы.
Кей мінезде кездесіп қап жатады,
Желдің осы қолайсыз сотқарлығы.

Өмір деген күрделі байқамасаң,
Жел мінезін құрыдың қайталасаң.
Тыншымайды, сірә да, тыншымайды,
Татулықтың теңізін шайқап алсаң.

Жанәділ СЕЙДАН
Жол жүру

Шықтым ауылдан,
Мектепті жаңа бітіріп.
Бөлініп алғаш бауырдан,
Үкілі үмітке жүгініп.

Бағытым қала, бақ сынап,
Аттандым үлкен орынға.
Мектепті оқып жақсылап,
«Төрттік» аттестат қолымда.

Қиялға енген шың биік,
Арманым да асқар алдағы.
Білім мен жырды шын сүйіп,
Басталды өмір дастаны.

Әкеме бергем сертімді,
Жасамаймын деп қиқар іс.
Күттіріп, таусып еркімді,
Сәскеде келді «Икарус».

Құлаққа тұнар жыр мен күй,
Салонда толған қыз жігіт.
Жалынды жастар, ән мен би,
Гитара үні қыздырып.

Алғашқы сапар, жанға нәр,
Бергендей қуат тың күші.
Балқытып, баурап, бойды алар,
Сұлу қыздардың күлкісі.

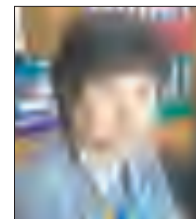
Сыңғырлап үні шолпыдай,
Төгілген нұрлар жүзінен.
Тұра алмайсың толқымай,
Сырларын ұрлап көзінен.

Арттап бір қалып мекендер,
Икарус жөңкіп барады.
Жолаушы болып мінгендер,
Топ-топ боп түсіп қалады.

Желік бітіріп табанда,
Енген ем күйге бір көркем.
Сән берген мына салонға,
Қыздар да түсті бір жерден.

Автобус іші көңілсіз,
Күй кешіп, демін тартқандай.
Қос қостан отыр, бәрі үнсіз,
Өтіп бір кеткен шақтардай.

Басылған жұрттың еңтігі,
Жабырқау, күйі сенгісіз.
Бағытта тоқтар ендігі,
Түсері кімнің белгісіз?

Ажар СЛАМОВА
**Көркемім –
көк теңізім**

Көк теңіз, тұңғиықсың, тым биіксің,
Көркіңмен көңілдерге нұр құйыпсың.
Кербез қарап қызығып келгендерді,
Келбетіңмен сиқырлап сыр жиыпсың.

Көк мұнар айдынымыз күнде асығар,
Көңілге сырдан тағар сырғасы бар.
Көп күткен сағыныштың себебіндей,
Көргенде қайта жүрек бір басылар.

Көзмоншақ тақтым жырдан тұмар қылып,
Көркіңе көз тоймайтын құмар қылып.
Күмбездей көк те саған басын иіп,
Күн сәлемін жолдайды, қыран күліп.

Көк теңізге аспан да, күн де ғашық,
Көктен қарап қызығып жүр таласып.
Көкте жұлдыз, алыстан ай қараса,
Көк теңіз еркелейді бұлдағы асық.

Керім ескен самалы көк теңіздің,
Көп қытықтап ойнайды бетте біздің.
Кереметін қанша айтса таусылмайтын,
Күәсі бұл бағзыдан жеткен іздің.

Көк теңізім, көркемім – сөзім жетпес,
Көз тастаған толқымай сезім кетпес.
Күнде басып қоямын жүрегімді,
Кеудеге сыймай соққан өзің деп кеш.

Динара Әділбек
**Қазақтың дана
Абайы**

Ауырса бала емшісі оның анасы,
Асау ақынның шабытын тербер даласы.
Елі үшін туып, халқы үшін азап шегетін,
Әрбір халықтың болады дара данасы.

Қазағым кенде емес-ті мұндай жандарға,
Жалғайтын жұртын ойлаумен таңды таңдарға.
Абайы барда кеңпейіл, шешен қазаққа,
Дамушы елден дамыған болу арман ба?

Қазағы үшін қайырылған сұрау белгі боп,
Қиындық көрді тұрса да қанша белді боп.
Ұлы Абайдың ескерткішінің алдына,
Келді ғой қанша шыншыл адамдар шерлі боп.

Жалғыздан – жалғыз шуағын шашты түнде де,
Шыдамды болды ауыр да азап күндерде.
Алауыздықта адасып жүрген жастарды,
Шақырды ойшыл қараңғы жолмен жүрмеуге.

Сабырлы болды шеттетіп бәрі жатқанмен,
Арынды болды әр күні мұңды батқанмен.
Ағайын – туыс сақындық жасап жатса да,
Күрескер болды өткір шындықты жақтаумен.

Табанды болып қалады жарқын бастауды,
Шегінбес артқа, ұмтылыс күндер басталды.
Ұлы дарынның Шәкәрім сынды шәкірті,
Шақырды үлгі алуға құмар жастарды.

Қарасөздері сынады қазақ мінезін,
Анықтап айтып ері мен елдің шын езін.
Адаққа елдің артта қалғаны емес пе?
Ой – көкірексіз көреді биік тым өзін.

Ұстаған бірдей ақыл мен қайрат, жүрегін,
Өзінен биік халқының қойған тілегін.
Тоғжан мен Абай махаббаттары мәңгілік,
Ұлағат болып ұрпаққа жетсін – тілегім.

То появится загадочная линия из облаков от Южного до Северного полюса, то непонятная сила валит свыше ста больших деревьев, то с неба падает ледяная глыба, то ночное небо становится намного ярче, чем обычно... В последние годы по всему миру увеличилось количество загадочных явлений. На некоторые из них люди обращают внимание, на некоторые – нет, отдельные – фиксируются, другие – нет. Нередко ученые не комментируют их, потому что они выходят за рамки научной картины мира. Увеличение числа непонятных и необъяснимых явлений тесно связано с небывалыми планетарными изменениями, которые идут в последние десятилетия. Они остались бы неразгаданными, если бы не информация контактера-проводника Галии Кажигалиевны Керей – многие явления происходят с ведома Небесных Сил. Галия Керей с 1992 г. на уровне двусторонней связи получает информацию от Небесных Сил о глобальном изменении климата и будущем Земли. Здесь дана подборка нескольких загадочных явлений, имеющих большое значение для понимания будущих природных изменений.

ЗАГАДОЧНАЯ ЛИНИЯ ОТ ЮЖНОГО ДО СЕВЕРНОГО ПОЛЮСА

Загадочная линия в тысячи километров, простирающаяся от Южного до Северного полюса не только замечена на спутниковых снимках на Google Earth и Google Maps, но и была замечена в небе очевидцами на земле. Высказывалось предположение, что это какое-то событие, связанное с обновлением нашей планеты. Была версия о том, что эта линия появилась во время обработки снимков со спутников вследствие неправильного наложения. Но дело в том, что эта линия – не дефект снимков, она явно имеет физическую структуру. Причем очевидцы отмечают, что эта линия из облаков протянулась от края до края горизонта и выглядела, как какое-то искусственное образование. Она отличалась по форме и структуре от окружающих ее обычных облаков (<http://earth-chronicles.ru/news/2018-02-26-113091>).

По информации Небесных Сил, переданной через Галию Керей, видимая линия от Южного до Северного полюса – это неслучайное и неординарное явление. Как объяснила Галия Керей, это работа Небесных Сил по оздоровлению земной поверхности. Теперь ждите изменения в земной поверхности, ее выравнивание без бугров, гор, рывтин, оврагов, оползни закроют щели, трещины, впадины, кроме озер и рек. Эта линия как бы выравнивает землю и небо. В настоящее время Солнце светит не везде одинаково, но со временем земля будет становиться все площе. Три солнца, которые взойдут в будущем, будут одинаково светить по земле.

ЗАГАДОЧНАЯ СИЛА ПОВАЛИЛА СВЫШЕ СТА БОЛЬШИХ ДЕРЕВЬЕВ

«О событии, последствия которого заметили рано утром 27 января 2018 г., сообщает Seattle Post-Intelligencer. В национальном парке штата Вашингтон загадочная сила повалила свыше ста больших и крепких деревьев. Многие деревья не просто повалены, а с невероятной силой сломаны, как спички. Единственное

ГИГАНТСКИЙ ГРАД И ЛЕДЯНАЯ ГЛЫБА С НЕБА

«Гигантский град выпал 8 февраля 2018 г. в городе Кордова, Аргентина. Град начался днем. Сначала он был «крошечным и забавным», но потом все изменилось. Огромные градины, больше, чем теннисные

когда в Аргентине выпал гигантский град на одну из улиц Лондона с неба свалилась ледяная глыба и едва не убила человека, находившегося в тот момент на улице. По предварительным оценкам, кусок льда весил около 10 кг. Была версия о том, что этот кусок льда свалился с одного из пролетающих в небе самолетов, но в данном конкретном случае самолеты оказались не виноваты. Ученые признали необычное происшествие «метеорологическим явлением», но что это такое, не раскрыли (<http://earth-chronicles.ru/news/2018-02-10-112695>).

Галия Керей: этот кусок льда ветром долетел до Лондона из Аргентины, когда выпал гигантский град.

это за объект, пока остается загадкой (<http://earth-chronicles.ru/news/2018-02-22-112999>).

По информации Галии Керей, это обломки метеорита долетели до земли. Небесные Силы защищают Землю – взрывают подлетающие метеориты в безвоздушном пространстве, а также остатки летательных аппаратов в космосе. Когда люди наблюдают в небе так называемые звездопады, это на самом деле камнепады – Небесные Силы взрывают метеориты, оберегая землян.

В НЕБЕ ПРОИСХОДИТ ЧТО-ТО СТРАННОЕ

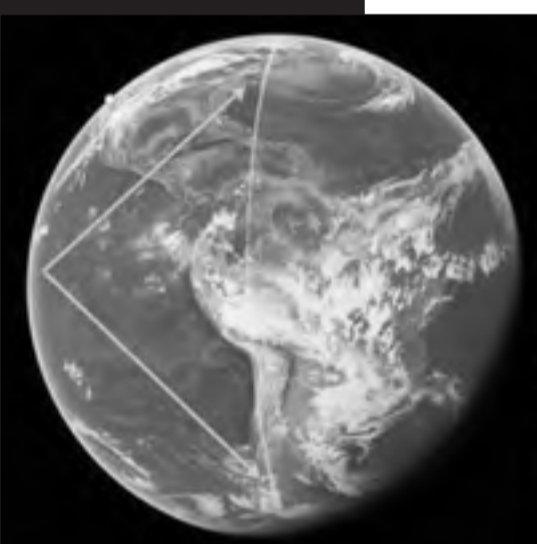
Ночное небо стало намного ярче, чем обычно. Бывают ночи, когда все вокруг как будто светится, но источник света не Луна. Подобное явление стали наблюдать по всему миру, в том числе и в России, но больше всего обратили на это внимание в США. 12 марта 2018 г. жители Веллингтона, штат Огайо, наблюдали вспышки в ночном небе. Причину этих загадочных вспышек света из-за горизонта так и не выяснили. Многие люди во всем мире замечают, что в небе происходит что-то странное. Это свечение разливается по всему горизонту, как будто Солнце ночью не скрылось за горизонтом, а зависло за ним. Что происходит? Такое же свечение наблюдали жители города Опонони, Нортленд, Новая Зеландия, где на западе наблюдали необычное свечение и после захода Солнца (<http://earth-chronicles.ru/news/2018-03-13-113606>).

По информации Небесных Сил, это проявления Трех Солнц, которые в будущем взойдут в небе. О Трех Солнцах есть информация на сайте galiya.kz. Ранее Галия Керей говорила, что в будущем Солнца будут светить не так ярко, как нынешнее светило, а как бы рассеянно, равномерно, не будет ожогов.

На этом сайте в статье «Небесные Силы о феномене Голубой Луны, Суперлуния и Лунного затмения» отмечалось: «Суперлуние – это есть белая Луна, освещенная с той стороны Тремя Солнцами, которая в будущем будет светить над головами землян, как солнце, освещающее днем и ночью. Мягкий белый цвет будет пробуждать в землянах вечную жизнь на Земле. Потому что не будет у землян обжигающего лучами солнца со зрачка Сатурна. Это Небо над вашими головами, которое будет светить везде одинаково и все человечество и Земля будут получать одинаковое благо от Небес, и в будущем будет, как писала Галия, вечная Весна».

Дастан ЕЛДЕС
d.eldesov@mail.ru

ЗАГАДОЧНАЯ СИЛА разрушает «старую» Землю

подходящее научное объяснение предполагает участие очень мощного ветра, но метеорологи говорят, что ничего подобного в данной области в тот день не наблюдалось. Пострадали деревья из парка Olympic National Park в районе возле северного берега озера Квинолт. Так что загадка поваленных деревьев в Олимпийском национальном парке штата Вашингтон пока так и остается загадкой» (<http://earth-chronicles.ru/news/2018-02-11-112707>).

Действительно, с точки зрения научных данных это явление необъяснимо. Однако в самой структуре земной коры идут разнообразные изменения из-за планетарных изменений, которые ученые не хотят признавать или не хотят учитывать. Например, в некоторых странах отмечены непонятные явления природы – внезапные провалы земли. После «легендарной» дыры в Гватемале с устрашающей быстротой стали появляться аналогичные провалы и в других странах: в Китае, США, России, Канады и др. По информации Галии Керей, есть исконная, первоначальная земля и канонная, «земля Марса и Сатурна», которая в процессе изменения конфигурации континентов должна исчезнуть. Ныне идет этот процесс – наносная земля как бы убирается, «выворачивается», в ходе которого большие и крепкие деревья ломаются, падают, потому что их корни в уходящей «старой» земле.

мячи, начали падать с неба, и в конечном итоге падать начали градины просто гигантских размеров, некоторые были больше 7,1 дюйма» (<https://salik.biz/articles/40523-apokalipticheskii-grad-v-argentine-kak-iz-filmaposlezavtra.html>).

По информации Керей, континенты и земли стран имеют разное происхождение, а также структуру, состав, энергетику и т.д. На первоначальную «райскую» землю проникло марсово племя через Аргентину – там образовался ледник. Аргентина состоит из кусков льда и насыпной земли и связана с появлением на Земле вечной мерзлоты, она сама – мерзлота. От нее вечная мерзлота потом распространилась по всей Земле по трещинам; с ней связана Антарктида. От ледника в Аргентине шла атака водной струей вверх против Небесных Сил, достигнув определенной высоты, вода превратилась в льдинки и выпала в виде огромного града в Аргентине. В будущем Аргентина растает как ледник, растает и Антарктида.

Справка. Национальный парк Лос-Гласьярес в Аргентине небезосновательно называют одним из самых загадочных мест на Земле. Несмотря на то, что находится Лос-Гласьярес в одной из самых жарких стран мира – Аргентине – здесь расположилось царство вечной мерзлоты. На его территории находится 47 больших ледников. Данный массив является крупнейшим после льдов Гренландии и Антарктиды. Приблизительно в то время,

НА БРАЗИЛИЮ С НЕБА УПАЛ ЗАГАДОЧНЫЙ ОБЪЕКТ

20 февраля таинственный яркий объект появился в небе над штатом Баия в Бразилии, а затем взорвался, озарив небо яркой вспышкой, и его обломки упали на землю. Единей да Сильва Альмейда сначала увидел в небе сильную вспышку, затем сильный взрыв, а потом обнаружил на своем участке странный объект. Обломки на вид металлические, весом около 3 кг, различного диаметра. Что

Аджи Мурад – выпускник геофака МГУ, кандидат экономических наук, советский и российский писатель, публицист, автор серии популярных книг по истории тюрков. Первая его историческая книга «Полынь Половецкого поля» посвящена, как он пишет, родословной кумыков, карачаевцев, балкарцев, казаков, казахов, татар, чувашей, якутов, гагаузов, крымских татар, части русских, украинцев и других народов, ведущих свое начало от тюркского (кипчакского) корня и забывших его.

Феномен Мурада Аджи

ЧТО ВНЕС АДЖИ В ИСТОРИЮ ВЕЛИКОЙ СТЕПИ

В этой книге он пишет, «Полынь – трава особенная: ...в ней запах Родины. Она – весть безмолвная с покинутой страны ... Великая степь (Дешт-и-Кипчак).

Ему ты песен наших спой,
Когда ж на песнь не отзовется,
Свяжи в пучок емшан сухой
И дай ему – и он вернется.

Слова паупствия поэт Майков вложил в уста хана Сырчана, который звал брата Отрока вернуться с Кавказа домой, в родные степи...».

А сам Аджи во всех своих трудах призывает потомков древних тюрков (кипчаков) изучить свою историю, знать и помнить свою Родину, любить родной язык!

Изучая Сибирь и Алтай, он заново открывает и знакомит мир с трудами Н.М.Ядринцева, А.Гейкель, М.Кастрен, Г.Миллер, В.Томсен, В.В.Радлова, С.И.Руденко, А.Х.Маргулан, А.П.Окладникова, К.Акишева и др.

Каждая из его монографий достойна работы целого института, и он был одним из самых читаемых ученых и публицистов последних десятилетий в русскоязычном пространстве.

Он сумел написать веками забытую сокровенную историю Великой степи и разбудить дремавший дух трёхсотмиллионного тюркского народа.

Он не просто ученый и публицист, он великий гуманист, философ и психолог.

В тридцати книгах и более чем в трехстах статьях по истории он заново пересматривает историю тюрков с древних времен до наших дней. Он исследует и восстанавливает истинную историю Дешт-и-Кипчак – государства, территория которого простиралась от Байкала до Альп.

Появление его книг стало сенсацией и сыграло огромную роль в становлении национального самосознания, в первую очередь тюркских народов. В своих трудах он открывает истинную историю Великой степи, которую целенаправленно уничтожали церковные догматики Европы и веками пыталась скрыть официальная историческая наука имперской России. Поэтому его труды не устраивают многих ученых государственных институтов.

1. Он рассматривает Великое переселение народов, как исторический процесс, который начинается из Алтая – колыбели тюркских народов и заканчивается в Западной Европе. При работе над открытием музея и памятника в 2012 году основателю Государства гуннов в Европе Аттиле (V век н.э.) под Парижем мы убедились, что учение М.Аджи превзошли взгляды многих имперских лжеисториков. Далее, последние события по отделению Каталонии («страна Гот и Алан». Готы – это древнее тюркское племя, о котором упоминается в Авесте. В II-I тысячелетии до н.э. они жили

технических изобретений, в том числе плуга. Также тюрки изобрели новый вид колесного транспорта – бричку (кибитку), кирпичи, печи и др. Новые технологии и изобретения привели к улучшению жизни, что вызвало мощный демографический взрыв, который, свою очередь, привёл к Великому переселению народов.

Эти доводы автора подтверждаются работами археологов США, Германии и Казахстана, где они доказали, что в Ботае (Акмолинская область) в IV тыс. до н.э. впервые был получен кумыс (кислое молоко) и лошадь причислена к узде.

Проф. Чернов и др. доказали,

возле Аральского моря. Аланы, также тюркское племя, которые до н.э. жили возле Байкала, потом переселились на Северный Кавказ и часть в Европу) от Испании также показывают правоту взглядов Аджи.

2. По его мнению, часть переселенцев из Алтая освоила территорию нынешней Индии, другая часть основала цивилизации Ближнего и Среднего Востока, вышла в Северную Африку, и только потом была заселена Европа, где до их прихода «был бронзовый век». После завоевания «степняками» вплоть до начала XVI века Центральная Европа говорила и писала по-тюркски.

3. Аджи пишет о последней волне тюрков, которые переселились в Европу. Профессор Давыдов и др. утверждают, что начиная со слов «Бретон», корни 327 населенных пунктов, названий рек и озер... в Англии тюркские. Это результат переселения первой волны (IV-III тыс. до н.э.) древних тюрков в Европу.

4. Он утверждает, что цивилизация тюрков была одной из древнейших и высокоразвитых. Они изобрели новый метод плавки железной руды, что привело к появлению новых орудий труда и

что до нашей эры только в Джек-казгане было добыто более 300 тысяч тонн руды. Освоение древними тюрками железа, применение в металлообработке кремния и получение «булата» – самого крепкого металла, – это признанный факт в научных кругах.

5. Он пишет, что китайская и греко-римская цивилизации попали в зависимость от тюркских ханов, степнякам платили дань Римская империя, Византия, Персия, Китай. Это общепризнанные факты. Например, в VI-II веках до н.э., а также в VI-VIII веках н.э. Китай платил дань Великим юечжи и Тюркскому каганату, а Римская империя и Византия – Аттиле, в последующем Византия – Тюркскому каганату.

6. Он особое внимание уделяет вкладу Великой Степи в европейскую культуру. Он писал, что степняки освободили народы Европы от подчинения Риму, познакомили их с технологиями обработки железа, столовыми приборами, новогодней ёлкой, научили строить храмы и монастыри, построили в Европе сотни городов и дорог.

7. Аджи опроверг устоявшийся тезис о том, что кипчаки – язычники, не знавшие монотеизма. По его концепции, жители страны

Дешт-и-Кипчак исповедовали монотеистическое тенгрианство (веру в Бога Небесного – Тенгри), которое позднее дало начало другой монотеистической религии – христианству. Он рассматривает Тенгри как единого Бога, а Богородицу в христианстве – это перевоплощенная Умай.

8. На основе изучения памятников монастырей РФ, Украины и др. он приходит к выводу, что до конца 1596 года в России поклонялись Тенгри. Ссылаясь на труды Татищева, Карамзина и др., автор данных строк в монографии «Түркі өркениеті негізіндегі қазақ идеясы» (2007 г.) писал, что монастырь Василия Блаженного на Красной площади – это копия мечети Куль-Шериф в Казани. Мурат Аджи доказывает, что татары и Иван Грозный, который завоевал Казань в 1558 г. и разрушил мечеть Куль-Шериф, были тенгрианцами.

В конце XVI века тенгрианцев называли староверами и устраивали на них гонения в России и на Кавказе. Его аргументы о происхождении христианства из тенгрианства требует дополнительного изучения. Необходимо отметить, что признание христианства в III веке н.э. как государственной религии Римской империи и Великое переселение народов в Европу в этом веке – это неслучайный процесс.

9. Будучи в экспедиции в Дербенте он системно изучает легенду о бессмертном Кедер (Kedaris, Гесер, Хызыр, в христианском мире – Джордан, Георгий), сына Тенгри и пути распространения тенгрианства в христианский мир. Он поднимает тему вечности!

10. Он доказывает, что раньше в Великой степи народы были единым целым – кипчаками. Этим он подтверждает труды академика Трубецкого, который писал, что «до нашей эры на территории СССР жили древние тюрки. Славяне занимали небольшой участок бассейна реки между Балтийским и Черным морем...». Он считает, что российская история, «вопреки принятому мнению, началась вовсе не в IX веке, а много раньше», т.е. 2500 лет тому назад на Алтае.

11. Аджи, возможно, один из редких ученых, который подробно изучил и рассказывал об истории Кавказских войн, которые начались в XVI веке и не окончились поныне.

12. На стеле Культегина и Тонькока (VIII век н.э.) в Ордосе написано, что «вначале Тенгри создал голубое Небо, потом бурю Землю. Потом, между ними соз-

дал человечество и тюрков, чтобы управлять народами...». Культегин и Тонькока являются авторами «Идеи о Вечном тюркском Государстве».

О тюрках Шарль Луи Монтескье писал: «...Из всех народов мира ...ни один не превзошел тюрков славою и величием завоеваний. Этот народ – настоящий повелитель Вселенной: все другие как будто созданы, чтобы служить ему. Он в равной мере и основатель, и разрушитель империй; во все времена являлся он миру своею мощью, во все эпохи был он бичом народов. Тюрки дважды завоевали Китай и до сих пор еще держат его в повиновении. Они властвуют над обширными пространствами, составляющими империю Великого Монгола. Они владыки Персии, они восседают на троне Кира и Гистаспа. Они покорили Московию. Под именем тюрков они произвели огромные завоевания в Европе, Азии и Африке и господствуют над тремя частями света.

А если говорить о временах более отдаленных, то именно от тюрков произошли некоторые из народов, разгромивших Римскую империю. Что представляют собою завоевания Александра по сравнению с завоеваниями Чингисхана? Этому победоносному народу не хватало только историков, которые бы прославили память о его чудесных подвигах. Сколько бессмертных деяний погребено в забвении! Сколько было тюрками основано государств, истории которых мы не знаем! Этот воинственный народ, занявший только своей сегодняшней славой, уверенный в вечной своей непобедимости, нимало не позаботился о том, чтобы увековечить память о своих прошлых завоеваниях...».

Мурат Аджи, открывая занавес великой истории тюрков, позаботился о том, чтобы увековечить память своих предков – Моде кагана, Аттилы, Бильге кагана, Тонькока, Кюльтегина, Кубрата, Аспаруха, Аль-Фараби, Аль-Кедери, Кашгари, Баласагуна, Чингисхана, Хана Батый, Бейбарса, Тамирлана, Низами, Навои, Джами, Бируни, Бабьр...

13. Сочинения Аджи упоминаются в работах учёных разных специальностей, а также входят в список рекомендуемой литературы ряда вузов России и Азербайджана. Труды М.Аджи оказывали прямое влияние написание 40-томной «Этнической истории казахов» (Х.Габжалилов, Ж.Аким и др.). Социологические опросы на Алтае показали, что Аджи входит в число фигур, повлиявших на историю народов Алтая.

Заложенные ученым в сознание потомков семена и запах полыни Великой степи дадут всходы в третьем тысячелетии.

Начинается вечная жизнь великого тюрка!

27 лет назад по указу президента Республики Казахстан Наурыз мейрамы впервые стал государственным праздником. Еще за несколько лет до этого, в 1988-м, его в первый раз всенародно отпраздновали в Алматы. Мы расскажем вам, как в конце 80-х – начале 90-х годов после долгого перерыва почти в 60 лет в стране возрождали традицию празднования Наурыза.

Традиции Наурыза уходят корнями в далекое прошлое. Его происхождение имеет отношение к одному из самых древних праздников в истории человечества – Новому году по солнечному календарю, традиционно отмечаемому в день весеннего равноденствия. Первые письменные упоминания о нем встречаются в греческих источниках. Античный автор Страбон описывает торжество народов Междуречья, когда местные жители собирались в храме огня. Обряды этого праздника были связаны с поклонением огню и духам усопших. Подобный праздник также существовал у согдийцев в Средней Азии.

Чуть позже он проник в персидскую культуру. Вскоре день весеннего пробуждения природы стал частью культа одной из зародившихся в этом регионе религий – зороастризма. По зороастрийским обычаям праздник возвещает наступление ахуровского времени года – лета – и отмечает ежегодное поражение Злого Духа. Государственным праздником Новруз впервые стал во времена правления династии Ахеменидов, образовавших одну из самых значительных сверхдержав древности – Персидскую империю.

С персидского языка «Новруз» дословно переводится как «новый день». В дни празднования Новруза наместники Персидской империи приносили дары своему правителю – шахиншаху. В поэме «Шахнаме» также упомянут этот праздник, а его происхождение связывают с началом царствования шаха Дамшида. Существует поверье, что в этот день царь Дамшид на рассвете, надев золотую корону, приказал установить свой трон на возвышенность. Лучи осветили корону, которая озарила все вокруг ярким радужным сиянием.

В Средние века праздник пышно отмечали в течение 13 дней или даже месяца. Неизвестно, когда точно празднование иранского нового года распространилось в Средней Азии. Возможно, вначале его отмечали только ираноязычные народы, но позже эту традицию восприняло кочевое население региона. Тюркским народам, в чьих религиозных практиках также встречалось почитание огня, разделение времен года на циклы возрождения и увядания, оказалась близка суть этого торжества.

У казахов празднование Наурыза приобрело свои национальные черты. Праздник, прежде всего, был связан с периодом окота скота и возрождением природы после зимних холодов. Торжества начинались 9 марта (22 марта по григорианскому календарю) и продолжались в течение долгого времени. Казахи называли Наурыз «Ұлыстың ұлы күні» («Великий день народа»). В дни праздника готовили много еды и надевали лучшую одежду. Считалось, что чем богаче будет отмечен Наурыз, тем благополучнее пройдет год. Семьи навещали своих родственников на дальних кочевьях.

Вестником праздника считался белобородый дед Кыдыр Ата. Он приносил в жизнь людей благоденствие и мир. Непосредственно перед торжеством женщины прибирали юрты, мужчины расчищали родники и территорию стоянок, сажали деревья. Жители сел от мала до велика вместе встречали рассвет. Празднество сопровождалось поэтическими дуэлями – айтысами, спортивными играми, состязаниями в национальной борьбе – курес, кыз-куу и кокпаром. В каждом доме накрывали богатый дастархан, состоящий из семи блюд. Главным блюдом считался наурыз коже. Перед приемом пищи мулла

ПЕРВЫЙ НАУРЫЗ В КАЗАХСТАНЕ

Барельеф на одной из стен Персеполиса

читал молитву, а старший из присутствовавших за столом давал благословение (бата).

Существуют документы, подтверждающие, что сразу после прихода к власти большевиков, еще в начале 20-х, в отдельных республиках Наурыз признавали праздником и считали выходным днем. Затем, в 1926 году, в ходе кампании по борьбе с «пережитками прошлого» наряду с Новым годом, Рождеством и другими религиозными и национальными праздниками Наурыз мейрамы был отменен. Несмотря на официальные запреты, в сельской местности в марте-апреле проходили праздники весны, по обрядам, традициям и внешней атрибутике очень напоминавшие Наурыз.

В годы перестройки было решено возродить подзабытый праздник, проведя народные гулянья и торжества. Бывший начальник Управления культуры горисполкома Алма-Аты Камила Тусупхановна Магзиева вспоминает, как на улицах Алма-Аты были проведены первые официальные торжества в честь Наурыза.

Идея отпраздновать Наурыз зародилась еще в 1986 году. Тогда у себя в Ленинском районе (ныне Жетысуйский район) мы проводили костюмированный праздник наступления весны, где демонстрировались некоторые национальные традиции. Он был

проведен 22 апреля и, конечно, его тогда приурочили не к Наурызу, а ко дню рождения Ленина. Идея по-настоящему народного весеннего праздника витала в воздухе. Наконец в 88-м к нам поступило распоряжение горкома о проведении в Алма-Ате торжеств в честь Наурыза. У нас было всего два месяца, чтобы утвердить сценарий праздничных мероприятий и все для них подготовить.

Камила Тусупхановна вспоминает, что работники культуры, расспрашивая своих родителей и родственников, восстанавливали традиции. Чиновников и режиссеров торжества консультировали искусствоведы, историки, мастера народно-прикладного искусства, а также работники казахского телевидения, многие из которых были родом из аулов.

Торжества в честь первого за долгое время Наурыза проходили целый месяц – с 22 марта по 22 апреля. Все началось с мероприятий на уровне коллективов крупных городских учреждений и предприятий. В Домах культуры прошли концерты и смотры самодеятельности. Лучшие коллективы были отобраны для участия в городском празднике. Народные гулянья прошли в апреле, когда на улицах уже потеплело. Центрами городских торжеств стали Старая площадь (ныне площадь Астана) перед бывшим Домом правительства и Центральный парк культуры и отдыха имени Горького. На ступенях Дома правительства (ныне здание КБТУ) была оборудована главная сцена, а по периметру площади расположились открытые площадки, где проходили выступления народных коллективов, артистов творческой самодеятельности и культурных центров разных народов.

На главной сцене работали профессиональные ведущие и коллективы. Там выступали артисты Театра оперы и балета. Я хорошо запомнила выступление эстрадного ансамбля песен и танцев

«Гүлдер». Их солистка – Капаш Кулышева – замечательно исполняла народные песни. Помню также выступление известного в то время казахстанского певца греческого происхождения Лаки Кесоглу. На одной из площадок актеры театра Ауэзова продемонстрировали зрителям очень красивый обряд – кыз узату. В парке и на площади были установлены праздничные конструкции – юрты и качели алтыбакан. В их установке принимали участие как профессиональные архитекторы, так и простые мастера из народа, предки которых из поколения в поколение передавали знания о сборке юрты.

При установке больших конструкций очень помогли архитекторы «Алматыгипрогор». Юрты ставили те, кто умел это делать. Мы подключили нескольких экспертов в этом деле из числа художников и мастеров прикладного искусства. В парке для всех желающих был проведен мастер-класс по установке 12-канатной юрты. Одной из находок организаторов стал масштабный айтыс с участием большого количества айтыскеров. Перед этим во многих вузах города и среди творческих коллективов были проведены отборочные соревнования. Лучшие из лучших получили право соревноваться в день проведения Наурыза. Победителям доставались ценные призы – домбра, чапан и другие сувениры, связанные с национальной культурой.

У нас возникли большие споры по поводу того, как должен быть приготовлен наурыз коже. Многие сотрудники утверждали, что в его составе обязательно должно быть семь злаков. Я посоветовалась со своим отцом. Он был 1900 года рождения и помнил, как во времена его детства отмечали Наурыз. Жители аулов просто высыпали в котел всю крупу, которая осталась у них на дне мешков после зимы. Там совсем не обязательно должно было быть именно

семь ингредиентов. Центральным событием праздника стало костюмированное народное шествие от Старой площади до Парка Горького. По плану организаторов в нем должны были принять участие около 150–200 человек, однако по дороге в нарядную толпу вливались прохожие. Помимо профессиональных артистов, в шествии участвовали представители Домов культуры при различных предприятиях, а также студенты творческих вузов.

В начале колонны в красивых костюмах казахских воинов ехали на конях цирковые артисты и спортсмены с ипподрома. Шествие возглавлял артист оперного театра в костюме Кыдыр Ата, проезжавший по улицам на белом верблюде. Многие участники шествия самостоятельно шили для себя национальные костюмы. Нас очень выручали девушки из Женского педагогического института. У них всегда были красивые национальные наряды, многие студентки умели петь и танцевать. Именно поэтому они часто участвовали во встречах различных почетных делегаций и других торжественных мероприятиях. Одной из возрожденных в те праздничные дни 88 года народных традиций стала игра тогыз кумалак.

Окончательно дата 22 марта приобрела официальный статус государственного праздника 15 марта 1991 года после выхода Указа президента Казахской ССР «О народном празднике весны – Наурыз мейрамы». В 1992 году торжества на Наурыз стали символом обретения независимости и возрождения национальной культуры. На площадях прошли инсценировки казахских обычаев. С 1992 года центром празднования Наурыза в Алматы стала Новая площадь. В последние годы Наурыз широко отмечают на территории Центрального парка культуры и отдыха.

Соңғы кездері Алматыдағы ғылыми-зерттеу институттарының бүгінгі жағдайын мәселе еткен түрлі жанрдағы ақпараттар оффлайн және онлайн кеңістігінен орын алуда. Көп ғылыми қызметкердің көкейінде жүрген түйткілді ойлар мазмұнды сұқбат-мақалаларға тамызық болса, кейбір алыпқашпа ақпараттар интернет-порталдардың рейтингін көтеруге септесуде.

Осындай ғылыми-зерттеу институттардың қатарында М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты аталады. Заңғар жазушының есімін иеленген қарашаңырақ бүгінде заманның ағымынан қалмас үшін өзге техникалық, жаратылыста-

білім сатысы кездеспейді деп айтуға болады. Көпшілігі магистр немесе магистрант, докторант.

Институтта ғылым мен білім интеграциясы 2014 жылы басталған. Содан бері Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-мен бірлестікте «Ғылым ордасы» базасындағы Ғылыми кадрлар даярлау орталығы арқылы «Әдебиеттану» мамандығы бойынша бірнеше магистрант, докторанттар оқулары сәтті аяқтауда. Барлығы ҚР БҒМ тарапынан әдебиеттану мамандығына бөлінген мемлекеттік грант негізінде білім алды. Осы жылы 2014 жылы оқуға қабылданған докторанттардың үшеуі диссертациясын сәтті қорғап шықты. Бұның барлығы жас кадрлардың ғылыми потенциалын арттыруға жасалған игі бастамалардың жалғасы болса, 2017 жылдың соңғы айларынан бастап

■ РУХАНИ ЖАҒҒЫРУ

БІЛІМДІ БӘРІНЕН БИІК ҚОЯТЫН ҰЛТ ҚАНА ТАБЫСҚА ЖЕТЕДІ

Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты ел дамуының темірқазығына айналған осынау мақаласында ХХІ ғасырдағы ұлттық сана туралы сөз қозғай келе: «Күллі жер жүзі біздің көз алдымызда өзгеруде.

Әлемде бағыты әлі бұлыңғыр, жаңа тарихи кезең басталды. Күн санап өзгеріп жатқан дүбірлі дүниеде сана-сезіміміз бен дүниетанымымызға әбден сіңіп қалған таптарын қағидалардан арылмасак, көш басындағы елдермен тереземізді теңеп, иық түйістіру мүмкін емес. Өзгеру үшін өзімізді мықтап қолға алып, заман ағымына икемделу арқылы жаңа дәуірдің жағымды жақтарын бойға сіңіруіміз керек» дейді. Яғни, тұтастай еліміз рухани жаңғыруға қадам басу үшін бұл қадамды әрбір адам өзінен бастауы тиіс. Заман талабына бейімделу үшін әрбір тұлға өзін дамытуға ден қоюға тиісті. Бұл тұрғыда Мемлекет басшысы еліміздегі әрбір саланың маңыздылығына жіті тоқталып, алдағы атқарылуға тиісті ауқымды істерді де атап көрсетті. Рухани жаңғыру арқылы дамудың даңғыл жолына түсіп, жаңа қарқын, жаңа леппен замана көшіне ілесуге икемделіп келеді.

Басты бағдарымызға айналған ел үшін берері мол бұл бағдарламада: «Біз бүгінгі жаңа атаулы ертең-ақ ескіге айналатын, жүрісі жылдам дәуірге аяқ бастық. Бұл жағдайда кәсібін неғұрлым киналмай, жеңіл өзгертуге қабілетті, аса білімдар адамдар ғана табысқа жетеді». Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді» деп нықтап атап көрсетті Нұрсұлтан Әбішұлы.

Қашаннан-ақ, білімге баса назар аударатын біздің елімізде саланың қарышты дамуына айрықша үлес қосып келе жатқан оқу орындары жетерлік. Солардың бірі Оңтүстік Қазақстан облысы Кентау қаласындағы Кентау көпсалалы колледжі. Іргетасы сонау 1965 жылы қаланған білім ордасы бүгінде Мемлекет басшысы атап өткендей білімді ұрпақ тәрбиелеуді басты мұрат еткен. Білікті басшы Оразкүл Бегисбаева басқаратын колледждің өзге оқу орындарынан басты ерекшелігі — көпсалалылығында. Мұнда техникалық мамандықтармен қатар, педагогикалық бағыттағы мамандарды даярлау ісіне айрықша көңіл бөлінеді. Оқу материалдық базасы жоғары деңгейде жабдықталған білім шаңырағында студенттердің сапалы білім алуына да барлық мүмкіндіктер қарастырылған. Екі және үш қабатты екі оқу ғимаратындағы 40-тан астам дәрісханалар, соның ішінде 7 компьютерлік клас, әдістемелік кабинет, кітапхана, 80 орындық оқу залы, спорт зал, лингвифонды кабинет, асхана, жатақхана, денкерлеу алаңшалары, автокөлік жөндеу, лабораториялар мен слесарлық механикалық электр монтаждау шеберханалары студенттердің игілігі үшін жұмыс істеуде. 2012 жылы облыс көлемінде «Ең үздік колледж» атағына ие болдық.

Қазақ елінің жастары білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылулары керек. Себебі, жаңа дәуірде тек бәсекеге қабілетті, аса білімді, сауатты адамдар ғана табысқа жетеді. Ел жастарында осындай қасиеттер болса, кез-келген мемлекеттің болашағы жарқын болары анық. Елбасы өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында осылайша Қазақ Елінің болашағын білікті жастармен байланыстарын ерекше атап өтті. Ендеше, білім беру сапасын арттырып, жастардың бәсекеге қабілетті болуларына Кентау көпсалалы колледжінің ұжымы өз үлестерін қосуда.

Мұрат АЛТАЕВ

Кентау көпсалалы колледжінің әскери патриоттық және дене тәрбиесі пәндер бірлестігінің төрағасы

ҚАЙЫРЫМДЫ БАСШЫ, қамқор аға

ну, т.б. мекемелерге қарағанда екі-үш есе артық еңбектенеді десек артық айтқандық емес. Өйткені қоғамның, заманның гуманитария өкілдеріне қойған талабы «қатал». Өзге салалармен қатар жүріп-тұрса «мезгілінен қолын кеш сермеп», ырыс-несібесінен қағылатыны анық. Әдебиетті, тілді зерттейтін бүгінгі маманның үш-төрт тілді еркін меңгерген, өз өнімінің жарнамаасымен өзі айналысатын менеджер, уақытпен, қаржымен санаспайтын, күрделі істерде жаңақаша шағылмайтын, жаны сірі әрі универсал болудан басқа амалы жоқ.

Гуманитарияның осындай қараөзек шағында әмбебап қызметкерді сырттан іздемей, керісінше институттың қатардағы маманының тұлғалық, дәрежелік қабілеттерін дамытуға, әлеуметтік жағдайын жақсартуға көңіл бөлетін басшылар да баршылық. Сондай тұлғалардың бірі ғалым, жазушы, журналист, ірі қайраткер М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының директоры, Ұлттық ғылым академиясының академигі Уәлихан Қалижанұлы Қалижанов.

Барлық ғылым-білім атаулы қоғамның басты капиталы адам үшін, адамның өмірін ілгерілету, жақсарту үшін қызмет атқаруы тиіс деген қағида бар. Қазақстанның саясат, журналистика, ғылым салаларында өлшеусіз еңбек сіңірген Уәлихан Қалижанұлының барлық қызметі халық игілігі үшін атқарылды деп толық сеніммен айтуға болады. Өйткені осы жылы 70 жасқа толатын У.Қалижанұлының атына жазылған осыған дейінгі барлық жанрдағы жазбалар осыны дәлелдейді.

«Жақсының жақсылығын айт, нұры тасысын» деген лебізді У.Қалижанұлының 70 жылдығында ғана емес, жалпы қайраткерлік істеріне қатысты қымсынбай қолдана аламыз. Уәлихан ағаның жақсылығын сөз ету мерейтойында ғана орындалатын рәсім емес. Бұған дейін мемлекеттік қызметте де, журналистика саласында да қанаттас қызмет атқарған, басшылығында болған қызметкерлері баспасөз бетінде Уәлихан ағаның адамгершілігі, биік парасаты, тұлғалық болмысы жайында жылылыққа, ризашылыққа толы естелік-эсселерін жазып келе жатыр. Көркем прозасы, деректі, публицистикалық, ғылыми жанрдағы шығармалары жайында Р.Нұрғали, Ш.Мұртаза, К.Сұлтанов, Ә.Дербісәлі, Ж.Дәдебаев, С.Негимов, Т.Оралбайұлы, Б.Омаров, Т.Әбдірайым, Б.Нұрахметов, т.б. көрнекті мемлекет және қоғам қайраткерлері, әдебиеттанушылардың толғағандары жазылған.

2012 жылы М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтына дирек-

тор лауазымына тағайындалған сәттен бастап, Уәлихан Қалижанұлының бастамасымен институтта талай жобалар қолға алынып, іс-шаралар ұйымдастырылып келеді. Бұл туралы көпшіліктің жыл сайын халық алдында көрнекті мемлекет, қоғам қайраткерлерінің, БАҚ-тың қатысуымен өтетін институттың дәстүрлі жария есебінен түйген мағлұматы көп болар.

Осы мақаламызда Уәлихан Қалижанұлының есімінен кейін «аға», «ағай» деген «лауазымды» қолданып отырмыз. Өйткені қызмет барысында кейбір қазақтілді жастар ағылшынның «mister», орыстың «ович», «евич» аталатын құрметті сөздерінің «аға», «ағай» деген қазақша баламасын қолдана береміз. Жылы қатынасымыздың белгісі ретінде қабылдағаны шығар, оған Уәлихан ағаның кейіген сәтін көрген еместіз.

Уәлихан ағаны интеллектуалдық, рухани, кәсіби қабілеттерінен бөлек, оптимист, ертеңгі күннен үміті мол тұлға ретінде сипаттауға болады. Сол оптимизм мен үміт қызметкерлерге де қанат бітіріп, талай жұмыстардың сәтті орындалуына себепші болуда. Соңғы жылдарды ғана сөз етсек, институтта 2015-2017 жылдары жүзеге асырылған гранттық жобалар бойынша жалпы саны 48 кітап ұжымдық және жеке авторлықпен жарық көрді. 27 ақпан күні өткен жиында 48 кітаптың тұсаукесер рәсіміне «Мұхтар Әуезов» қорының Президенті Мұрат Әуезов, Экономика Институтының директоры Ә.Сатыбалдин, А.Байтұрсынұлы атындағы тіл білімі институтының директоры Е.Қажыбек, Р.Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының директоры Д.Әбсаттар, Абай атындағы ҚазҰПУ профессоры Т.Тебегенов, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ профессоры А.Б.Темірболат, тағы басқа ғалымдар да қатысып, инстиут атына жылы лебіздерін жаудырған еді.

Өткен жылы институт М.О.Әуезовтің 120 жылдығына орай «М.О.Әуезов және ұлттық рухани жаңғыру» атты халықаралық ғылыми симпозиум өткізді. Оған қоса, жыл сайын дәстүрлі «Әуезов оқулары» халықаралық конференциясы ұйымдастырылады. Кітаптың тұсаукесеріне қатысқан Мұрат Әуезов: «Мен ес білгелі өзім куә болған Институттың ұйымдастырған ғылыми зерттеулері, өткізген жиындары жоғары деңгейден төмендеген емес. Институттың жұмыстарына әрдайым тілекші болып жүремін» деп институт қызметкерлеріне, басшысы У.Қалижанұлына алғыс білдірген еді.

Уәлихан аға қызметке талантты, талапты жастарды қабылдауға тырысады. Бүгінде институт қызметкерлерінің жартысына жуығы жастардан құралған. Жас мамандардың ішінде бакалавр деңгейіндегі

жас ғылыми қызметкерлердің әлеуметтік жағдайын жақсартуға да көңіл бөліне бастады.

ҚР БҒМ Ғылым комитеті мен Қазақстанның ипотекалық компаниясы бірлесіп, жас ғылыми қызметкер санатындағы жастарға көңілге қонымды бағамен пәтер сыйлады.

Осы бастама бойынша М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының 7 қызметкері бір айға жетер-жетпес уақытта баспанаға қол жеткізді. Бүгінде Алматы қаласының «Атлетикалық ауыл» («Атлетическая деревня») аталатын шағын ауданында ғылыми-зерттеу институттарының жас қызметкерлері үй алып, сонда өмір сүруде. Аталған аудан «Алматы арена» көпфункционалды мұз кешенімен танымал.

Ғылыми-зерттеу институттарының жас мамандарына пәтер беру кезінде Уәлихан Қалижанұлына да үлкен жауапкершілік жүктелді. Ғылым комитеті мен Ипотекалық компанияның пәтер беру бойынша қызметкердің жеке басында үйінің болмауы, зейнетақыға он екі айдың анықтамасының қажеттілігі, т.б. талаптары бар еді. Ал, Уәлихан ағаның Әдебиет және өнер институтының 7 қызметкері үй алатын кезде әрбір құжаттың болуын өзі қадағалап, ауруханада жатса да құжаттарын жеке хабарласып, сұрап алып жатты. Халық жылдап кезекке тұрып, пәтерге төленетін жалпы соманың 50 пайызын толтыру үшін сағаттап бас алмай еңбек етіп жатқанда біздің қызметкерлер 2-3 аптаның ішінде баспаналы болып, кілттерін қолына алды. Өз қызметкерлерін бірінші кезекте пәтермен қамтамасыз ету бойынша бастама көтеріп, әлеуметтік жағдайына қарайласу Уәлихан Қалижанұлының басшылығында дәстүрге айналғанына көзіміз жетіп жүр. Өйткені қазіргі күні түрлі мемлекеттік істерде қызмет атқарып жүрген шәкірттері ағайдың есімін естелік-мақалаларында жиі атап, алғыс білдіріп жатады.

Осынау шағын жазба соңында М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының директоры, Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының академигі, Қырғызстан Республикасы Ш.Айтматов атындағы академиясының академигі, Қазақстан Республикасының Еңбек сіңірген қайраткері, Ш.Уәлиханов атындағы сыйлығының лауреаты Уәлихан Қалижанұлы Қалижановты 70 жасымен шын көңілден құттықтап, ұзақ ғұмыр, шығармашылық табыстар тілейміз!

Айнұр АХМЕТОВА,
Ph.D докторант

(Соңы. Басы өткен санда)

Батыс Қарлық Қағанатын Оғуллақ басқарып тұрған кезде қағанат пен халифат арасында қатты соғыс болды. Ол кезде халифаттың Орта Азиядағы әмірі саманид Исмаил ибн Ахмет еді. Ол 893 жылы Таразға жорық жасайды. Бұл соғыс екі ел арасында көп уақытқа созылып ақырында караханидтердің саманидтерді жентуімен аяқталады да Қарахан мемлекетінің шекарасы Әмудария өзеніне дейін кеңейіп, астанасы Самарканд болады.

Бірақ бұл жағдай Шам елінде отырған халифке ұнамай, Орта Азияға хандан араб әскерлерін жібереді. Х ғасырдың орта тұсында Орта Азияға Әбді-ар-рахым бастаған араб әскерлері кіреді.

Бұл туралы Қожа Ахмет Ясауидің әкесі Ибраһимнің Садыр деген баласынан тарайтын

шерігім бар, — деді. Мұнан кейін үшеуі ниет қылды. Шерікті бастап Шамнан Исфahanға келді, Исфahanнан Тебризге, Тебризден Мазандаранға, Мазандараннан Серахске, Серахстен Балқыға, Балқыдан Корасанға, Корасаннан Термезге, Термезден Бұқарға, Бұқардан Самарқанға, Самарқаннан Өзгент, Ферғана елдеріне исламды тарата барды. Өзгент, Ферғана елдерінде екі мұғ (отқа табынушы) патша бар еді. Бірінің аты Ухшуб, екіншісі Қаруан. Оларға барып соғыс ашты. Үш күн, үш түн соғысып оларды өлтірді. Қырық мың мұғ өлді, сегіз мың мұсылман шәһид болды. Мұнан соң Шаш, Мұғалаш (алаш көктүріктері), Исфиджап елдеріне ислам тарата барды...», «...Ысқақ осы Сайрамға келді. Сайрамда бір патша бар еді. Аты Көркөз, лақап аты Нахидбар еді. Сайрам елі бір жүз алпыс мың үйлік тәрса

мұсылман шәһид болды. Қылыш ханның ұлы Өтемішті тұтқынға алып, Қарғалыққа келтірді. Қорғанға байлап өлтірді. Мұнан кейін Ысқақ баб Шашқа барды. Шаштан Қарбаға барды. Қарбадан келіп Сайрамда Жәми мешітін тұрғызды...»

Міне, ислам діні Испиджаб елдеріне, яғни қазіргі Қазақстанның оңтүстігіне Х-ХІ ғасырларда келген екен.

Кімдерді «кожа» атау керек екені туралы Сәйид Жүсіп-Назар Сауранидың «Сәйид кожа әулетінің шежіресі» атты кітабында 1910 жылы Қазан баспасында қайта басылған «Тауарих-Хамсаның» 39-бетінен мынадай үзінді келтірілген: «...Ғұламалардың айтуы бойынша Һазрет Әлі ұрпағы былай жіктеледі: Шәріп Һасани, Саид Һұсайыни, Қожа Һанафия, яғни Фатимадан туған Һасан тұқымы — «шәріп»,

■ IC-ШАРА

АҚЫН АТЫН АРДАҚТАП, ТӨРГЕ ОЗДЫРДЫ

Көк желекті көктем көңілге қуаныш сыйлап, табалдырығымыздан аттар тұста шағалалы өлке — Шардарада жастардың рухани әлемін байыта түсердей мазмұнды шара өтті. Нақтылап айтсақ, осыдан тура төрт жыл бұрын «Қазыбек Иса атындағы шығармашылық бірлестігі» құрылған күні болатын. Бірлестік мүшелері осыған орай аудандық мәдениет және тілдерді дамыту бөлімімен бірлесіп отырып мектеп оқушылары арасында тұңғыш рет «Қазыбек Иса оқулары» байқауын ұйымдастырды.

Мұндағы мақсат — Елбасымыздың «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы аясында жастар арасында қазақ тілінің көркемдік ерекшелігін, бай сөздік қорын насихаттау, белгілі ақын, Халықаралық «Алаш» сыйлығының лауреаты, Халықаралық Сергей Есенин атындағы сыйлық — «Алтын күз» орденін иегері және «Құрмет» ордені иегері, «Қазақ үні» газеті ЖШС президенті Қазыбек Исаның ақындық талантын шәкірттер жүрегіне ұялату арқылы мәнерлеп жатқа айтуға, поэзияны сүйеге, оны бағалай білуге үйрету, оқу дағдысын жетілдіре отырып, рухани танымын кеңейту.

Байқаудың ашылу салтанатында сөз алған аудандық мәдениет және тілдерді дамыту бөлімінің басшысы Шермұхамед Қапбаров пен аталған бірлестіктің төрағасы Сәбит Лахановтар іс-шараның маңызы мен мазмұнына, мақсатына кенінен тоқталып, осы өңірден шыққан ақын-жазушылардың шығармашылығына шолу жасады.

Аудандық байқау өтпес бұрын білім мекемелерінде мектепшілік іріктеу кезеңдері өткендігін айтып кеткеніміз жөн шығар. Іріктеуден ірікмегендер аудандық байқауға жолдама алды. Сонымен аудан деңгейінде алғаш рет өткізілген өнер бәйгесіне көркем сөз оқу шеберлігін меңгерген 13 өлеңсүйер өрен қатысып, өзара бақ сынады. Байқаудан байқағанымыз — жастар жыр оқуға құмар екен, өлең сөзді өбектеп, сүйеді екен, біз соған қуандық.

«Өлең — сөздің патшасы» деп ұлы Абай айтып кеткен-

дей, үміттерін үкілеп келген жас оқырмандар Қазыбек Исаның өлеңдерін, толғау-поэмаларын өз таңдаулары бойынша мәнерлеп жатқа айтып шықты. Бір үміткер ақынның екі өлеңін оқып берді.

«Жүзден — жүйрік, мыңнан — тұлпар» демекші, қазылар алқасының шешімімен «Жаушықұм» мектеп-лицейінің оқушысы Ақбота Кенесары ақын атындағы арнайы жүлдеге ие болды. «Шардара» мектеп-лицейінің оқушысы Әйгерім Ақберді жүлделі үшінші орынды иеленді. «Қызылқұм» жалпы орта мектебінен келген Жанерке Жарылқасын екінші орынға лайықты деп танылса, бірінші орынды №3 мамандандырылған мектеп-интернатының оқушысы Әсел Қалмұрат қанжығасына байлады.

Байқау барысында екі оқушы (№3 мамандандырылған мектеп-интернатының оқушылары — Динара Әділбек пен Перизат Бейсенбай) байқаудан тыс «Қазыбек Иса шығармаларын талдау» еңбегімен таныстырса, №1 М.Әуезов атындағы жалпы орта мектебінің бір топ жырқұмар жастары ақын ағаға деген лебіздерін жүрекжарды жырларымен жеткізді. Аудандық мәдениет сарайының әншілері жерлес ақынымыздың сөзіне жазылған әндерді нақышына келтіре орындап, тыңдармандардың ыстық ықыласына бөленді.

Жыл керуені алға жылжыған сайын ақындардың өшпес мұрасы жарық жұлдыздың қараңғы түн қойнауынан құпия сәулесін шашқандай жарқырап, өркендей өсіп, айшықтала түседі. Асыл сөздері келешек заманымызда да гауһардай жарқырап, көзі ашық көкіректерге нұр болып құйыла берері хақ.

Олай болса біздің де осы тақылеттес мазмұнды шараларымыз алдағы күні жалғасын таба беретіні сөзсіз.

С.ҚОСПАНҰЛЫ

Шардара ауданы, Оңтүстік Қазақстан облысы.

ДОМАЛАҚ АНА: ДЕРЕК пен ДАҚПЫРТ

шөбересі маулана Сайфуддин Орын Қойлақидің «Насабнаме»-сынан үзінділер алып, оны да үзіп-үзіп оқып көрейік:

«...Әлі Мұртазаның (Әзіреті Әлі, төртінші халиф, Мұхаммед пайғамбар салаллаһу-ғалейкі-саламның туған қызы Фатиманың және өкіл қызы Һанафияның күйеуі) перзенті Имам Мұхаммед Һанафияның (Ханафиядан туған ұл) екі ұлы бар еді. Олар Әбді әл-Маннан уа Әбді әл-Фаттах...», «...Әбді әл-Фаттахтың ұлы Әбді әл-Жаббар, оның ұлы Әбді әл-Қаһһар. Әбді әл-Қаһһардың екі ұлының бірінің аты — Әбді ар-Рахман, екіншісінің аты Әбді ар-Рахим еді. Әбді ар-Рахманның екі ұлы болатын. Бірі — Ысқақ баб, екіншісі — Әбді әл-Жәлел. Әбді әл-Жәлелдің атасы (әкесі) Шам патшасы, ал атасының қарындасы (інісі) Шамат патшасы еді. Әбді ар-Рахман опытынан соң атасының орнына Ысқақ баб патша болды. Ал інісі Әбді әл-Жәлелді Йаман мүлкінің патшасы етіп қойды. Әбді ар-Рахим мұнан соң Ысқақ баб пен Әбді әл-Жәлелді бәтуаға шақырды. Ол айтты: «Йә, қарындастарым, менің сіздерге бір айтпақшы сөзім бар еді, соны айттайын», қарындастары: «Айтқын» деді. Сонда Әбді ар-Рахим: «Әбу Бәкір Сыздық халифаты дәуірінде Һалид ибн Уалид ұлы Әбді ар-Рахман он екі мың сахабалар бастаған шерікпен Өзгент пен Ферғана елдеріне барды. Мұғ уа тәрсалармен соғыс ашты. Сахабалар жәмиғаты намаз үстінде шаһид болды. Әли Мұртаза р.ғ. халифалық құрғанда Құсам ибн Ғаббас р.ғ. пен Мұхаммед ибн Әбді әл-Жәлел отыз мың табиғиндарды бастап Өзгент, Ферғана, Исфиджаб елдеріне барып соғыс ашты. Олар да шаһид болды. Құсам ибн Ғаббас жарандарымен бірге Самарканд шаһид болды».

Ысқақ баб айтты: «Йә атамның інісі Әді ар-Рахим! Алла тағала он сегіз мың ғаламды жаратты. Бізге патшалықты бұйырды. Ендеше біз Алла разылығы үшін уа Мұхаммед Расулаллаһ хоштығы үшін Ферғананың мұғ уа тәрсаларымен тағы да соғыс ашсақ болмай ма?»,

«...Қаруы түгел қырық мың

(христиан) еді. Ысқақбаб ғ.р. Нахидбарды иманға шақырды. Бірақ Нахидбар:

— Жетпіс атамнан бері тәрсамын, менің дінім һакдүр. Сенімен соғысамын, — деп жауап қайтарды. Соғыс үш күн, үш түнге созылды. Он мың тәрса өлді, бес мың мұсылман шәһид болды. Шәһид болғандардың ұлығы тубғий табиғин еді. Ысқақ баб ұлығының аты Әбді әл-Ғазиз еді. Оның жетпіс жерінен оқ тиіп, Сайрам елінде шәһид болды. Уа тағы бір туббағ ат-табиғиннің тәні Сайрамға қойылды. Оның аты Қийалық Ата еді. Бұл ғазиз Сайрамда 45 жыл ілім, хикмат таратты.

Нахидбар қашып Сұлханға (ғалымдардың болжауы бойынша қазіргі Саудақент Ә.К.) барды, Ысқақ баб оның соңынан қуып жетті. Үш күн, үш түн шайқаста 30 мың тәрса өлді, жеті мың мұсылман шәһид болды. Ысқақ Сұлханда Нахидбарды өлтірді, мұсылманшылық кеңінен таратылды...»

«...Әбді әл-Жәлел Баршынкент, Жанкент, Жалтырсаққа келді...», «...Соғыс күні-түні жүріп, сансыз тәрса өлді, уа мұсылмандар шәһид болды. 30 мың шерік қалды. Әбді әл-Жәлел Өтеміш елінде шәһид болды...», «...бұл хабарды естіген Ысқақ баб отыз мың ерді бастап Жентке аттанды. Қылыш ханмен соғысты. Он екі мың тәрса өлді. Төрт мың

Һұсайын тұқымы — «сәид», ал басқа әйелі Һанафиядан туған МұхаммедҺанафия тұқымы — «кожа» аталады. «Сәид» пен «кожа» тұқымының некелесуінен туғандар «миан» (ара) деп, кейде «мәдери саид» деп те аталады»

Және Саурани сол кітабында: «...Қожа — парсы тілінде (хважда) қожайын мағынасын білдіреді. Ислам кеңінен тараған елдерде діни мансапты иеленген тақуа шенеуніктерге берілген атақ. Мәселен Түркияда әліге дейін діни ілім үйрететін ұстаздарды (мұғаллимдерді) «кожа» деп атайды. Екіншіден Орта Азияда өзін мәшһүр төрт халифаның ұрпағы санайтын, осында жерсініп сіңіскендер (бірақ олар Мұхаммед пайғамбарымыздың (с.ғ.с) қыздары Фатима мен Зейнептің ұрпақтары емес) қожамыз дейді. Үшінші — сопылық тариқатының мүшелері. Төртіншіден исмаилиттер бірлестігінің мүшелері өздерін «кожа» атайды...» дейді

Осында айтылған сопылық тариқат мүшелерінен бастау алған «қожалар» Қазақ Тұранында (ОҚО, Жамбыл, Қызылорда облыстары) ХІІ ғасырдың орта шенінен бастау алған. Оның басты себебі осы өлкеде Ахмет Ясауидің сопылық ілімінің кең таралуы еді. Бұған дейін бұл ілім араб пен парсы аймағында бастау алып сол аймаққа тән болса ХІІ ғасырдан бастап қазіргі Қазақ Тұранының территориясына ене бастаған. Қожаның бұл түрлері (қара қожалар) түркі халықтары (өзбек, қазақ, түрікмен, татар т.б.) арасында өте көп. Мысалы Адай-кожа, Түрікпен-кожа, Керейіт-кожа, Базар-кожа, Шадақ-кожа, Жуйбар-кожа және т.б. Сосын тағы бір айта кетерлігі «Сәйітке» жатпайтын қожалардың көбісі шежіресін Ысқақ бабқа апарып тейейді. Бірақ оларда жансақтық та болып жатады. Себебі біздерде «қожа» тек ғана араб болуы керек деген қатып қалған ұғым қалған. (Керейіт-қожалардың арасындағы айтыстар ғаламторда жүр)

(Жалғасы бар)

Әбдінағым КӨШЕРОВ

	Иордания				Абдуллин	Жұрдай (син.)	Дипломатиялық қызметкер		Ішкіш		Атаман	
	ҚР қаласы	Сұйық дәрі		Көлік түрі	Үй құсы	Өзін арашалар (син.)						
	Бағалы тас						Хим. элемент		Енбе (син.)		Мексика астанасы	
			Көпшілік		Чили шөлі							
	Жан ... Ван Дамм				Тіл мен ...	Ұзын ішек						
	Хауа (орысша)	Бангладеш	Айтыс асабасы	Техник					Мұхтар ...		Ресей ұлты	
					Зер	Өнер үйі		... Рид				
Қымыз ыдысы		Сәкен ... (ақын)	Ауыздық					Жаңа жыл сөні				
			Түркия қаласы	Қыли	Қазақы өлшем			Физ. термин				
Жарыс бөлігі	Сұмдық (син.)					Италия астанасы	... бөзер	Қырғыз жыры		Серік ...-Шах		
Су жыланы	Қарсы			Рюмка	Екі сыммен жүретін көлік							
			Телеком		Мөз					Елші (орыс.)	ИС	
	Тек					Елші құжаты						
		Оңт. астана;			Шындық	Аурухана белмесі	Жұмағұлова					
	...-жаран	Шам түрі	Қанар			Құрылыс материалы				...сіңілі		
		Марқа	Құс ауруы					Тырнақ бояуы				
Эстон композиторы	Цирк алаңы	... Капур				Шер	Футбол бұйымы				Ас "атасы"	
			Құс	Үй құсы			Наным					
Азагүл	...зала			Нар				Теңбіл				
...сабыр				ТАСС			Кокс					

Дайындаған: Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

ӘЗІЛ-ШЫНЫ АРАЛАС

Тойда бір асаба өз сөзін астан бастайды:

- Құрметті той қонақтары, алдарыңызға ас қойдық, екі қолды бос қойдық.

Алдарыңыздағы асты кезінде ата-бабаларымыз немісті қалай қырса солай жапыра жеп отырыңыздар!

- дейді. Содан той аяқталуға жақын қалған кезде асаба бір апаның екі үлкен пакетті шығарып жатқанын көреді. Сол сәтте асаба:

- Әже, мынауыңыз не? - десе, әжесі:

- Е, қарағым, бұл ар соғыста пленге түскен немістер ғой, - депті.

***

- Машина сатып алғалы өміріңде қандай өзгеріс пайда болды?

- Жолдан абайлап өте бастадым.

***

Жолаушыға лық толы автобусқа әрең мінген кемпірге ешкім орын бергісі келмейді. Сонда апа күбірлеп:

- Қаламызда зиялы қауым қалмаған ба? - дейді. Арасында отырған біреу:

- Әжетайым-ау, зиялы қауым автобуспен жүрмейді! - деген екен.

***

Жұмысына жиналып жүрген күйеуі әйеліне:

- Ауа-райы бұлттанайын деп тұр. Бүгін кешке боран не дауыл соғайын деп тұр-ау? - деп қалғанда, әйелі:

- Егер сенделмей, көп кешікпей үйге қайтсаң, боран түгілі самал жел де тұрмайды, - деген екен.

****

Бір күні чукча өзбек досының далада жаурап тұрғанын байқап, үйіне шақырады. Чукча өзбектен «қалай, тоңдың ба?» деп сұраса,

өзбек «иә» деп жауап береді. Сөйтіп чукча тоңазытқыштан тастай суды алып, өзбекке ұсынады.

Өзбек оны көріп, қатты ашуға булығыады:

- Чукча, мынауың не? Мені мазақ етіп тұрғаның ба? - десе, чукча:

- Өзбек, есіңде ме? Мен сенің үйіңе барғанда, күн ыстықта ыстық шай бергенсің, - деген екен.

***

Телефон қоңырауы: -Сәлеметсіз бе, сізге тоңазытқыш керек пе?

-Жоқ, керек емес.

-Жарайды, онда қазір алып кетеміз.

№10 санды шыққан сөзжұмбақтың жауабы

К				Л	А	Б	О	Р	А	Н	Т	Т			
Х	Р	А	М		М		Р		Т		Р	О			
И		Ж	А	Н	Ғ	О	Ж		А		А	Қ			
М	И	Ы	Қ		А		А	Н	А	К	О	Н	Д	А	
И			П	І	Ш	Е	Н		Қ	А	Қ	С	А	Л	
Я	Л	Т	А		Ы		Н		А		Ш		Б		
			Ұ	Л	Ы	Қ	П	А	Н			А	Т	Ы	З
Д		Т		З		Е		Е	К	Е	У	А	Р	А	
О	Қ	А	Ғ	А	Р		Г	И	Д		И		Р		
Р		А	Н	А	Н	Д		Е	С	Е	К	М	И	Я	
Б			Е	Р	К	Е	К		Е	Н	У		С		
А	Қ	Ы	М		А		Ү	Л		А	Н	К	А		
		Ү		И	З	Р	А	Й	Л			Қ			
Ө	С	И	Я		А	Қ	Ш	А		Ж	А	Қ	С	Ы	
		Т		П		С	І	Р	К	Е			Ү		
А	Р	Б	А	У		И		И	Е	Н		И	Л	А	
С		А		Ш	Л	Ю	З		С	Т	А	Т	У	С	
К	Е	Л	Е	К	Е		И	Л	Е		А	Ш	Ы		
Ө		Ы		И	Н	И	Я		Н		И	К	А	Р	
К		Қ	А	Н		Н	И	Е	Т		А	Ш	А		

Темекі есту қабілетін нашарлатады

Шылым шегу өкпеде қатерлі ісіктің дамуына және жүрек ауруларына ғана емес, сонымен қатар есту қабілетінің нашарлауына әсер етеді. Бұл туралы Nicotine және Tobacco Research журналында жарияланған мақалада айтылған.

Бүкіләлемдік денсаулық сақтау ұйымының статистикасы бойынша, бүгінде жер бетінде шамамен 1,1 миллиард адам шылым шегеді. Британ дәрігерлерінің соңғы зерттеулеріне сүйенсек, темекі шегушілердің шамамен 60%-ы ерте қайтыс болған.

«Біз есту қабілетінің нашарлауын одан әрі болдырмау үшін темекі шегу індетіне қарсы тұруымыз керек», - деді Токиодағы Әлемдік денсаулық сақтау және медицина ұлттық орталығының қызметкері Ху Хуаньхуань.

Хуаньхуань мен оның әріптестері шылым шегудің тағы бір теріс салдарын Жапониядағы 50 мыңға жуық адамның денсаулығын бақылаған J-ЕСОН мониторингінің деректері бойынша анықтады. Жобаға 2008 жылдан 2016 жылға дейін елдің 12 ірі корпорациясының қызметкерлері тартылған. Зерттеу авторлары өнеркәсіптік зауыттарда және басқа да қауіпті объектілерде жұмыс істеу адамдардың денсаулығына, оның ішінде есту қабілетіне

қалай әсер ететінін түсінуге тырысты. Нәтижесінде шылым шегуге деген тәуелділігі барларды темекі шекпейтіндермен салыстырғанда, олардың орташа есеппен 1,6 есе есту қабілеттерін нашарлатып немесе толықтай жоғалтқандары анықталды. Шылым шегудің бұл зиянды әсері шылым шегуден бас тартуға тырысып жүрген адамдар үшін тағы бір ынталандыру деп санауға болады.

Наурыз – адамзат тарихындағы бағзыдан келе жатқан дәстүрлі мейрамдардың бірі. Ол кейбір деректерге қарағанда бес мың жылдан бері аталып келе жатыр. Жыл басы болып есептелетін Наурыз мейрамы қыстың аяқталып, көктемнің басталу кезіне сәйкес келеді. Оған қоса күн мен түн теңеліп, күннің ұзаруы басталатын шақ. Бұл жылдың басы дегенді меңзейді. Мереке күні қар жауып тұру жақсы ырым деп саналған. Бізге жеткен қазақ аңыздарында қыздың сұлулығы наурыздың ақ қарына теңестеріледі. Түркі халықтарында жаңа жыл көктем мерекесімен бірге басталады. Осы орайда 22-Наурыз мейрамына байланысты 22 қажетті деректі сіздердің назарларыңызға ұсынамыз.

Наурыз – береке мен бірлік бастауы

1. Наурыз мерекесі — әлемнің ең көне мерекелерінің бірі. Орта Азия халықтарында бес мың жыл бойы тойланып келеді. «Наурыз» сөзі парсы тілінен аударғанда «Жаңа күн» деген мағынаны береді.

2. Бұрынғы қариялар 22-наурызды «Қызылбастың наурызы» дейді екен (Қызылбас — Иран, бұрынғы Парсы елінің қазіргі атауы). Қазақ халқы наурыз демей, Амал деген.

3. Наурыздың дәстүрлі тағамы — «Наурыз көже». Ол жеті түрлі азықтық заттан тұрады. Жеті деген сан аптаның жеті күнін бейнелейді, бұл санның мағынасы терең. 7 санға байланысты әдет-ғұрыптар бар. Наурыз мерекесін тойлау кезінде, ақсақалға наурыз көжеге толы жеті кесе ұсынылады. Наурыз кезінде әр адам өз үйіне кем дегенде 7 қонақты шақырып, өзі де 7 үйге жолығады. Өзбекстанда «Сумалак» — наурыз көжеге ұқсас тағам дәстүрлі болып саналады. Ол да жеті азықтық заттан әзірленеді.

4. Наурыз мерекесі 18 ғасырға дейін Ежелгі Грекияда, Ежелгі Римде, Ұлыбританияда аталып өтіліп, 1700 жылға дейін ежелгі Русьте тойланып келген деген дерек бар. Көктем мерекесі туралы мәліметтер антикалық және орта ғасырлық жазушылардың еңбектерінде кездеседі.

5. Наурызды тойлау тарихы Ұлы Абай өзінің «Біраз сөзі қазақтың қайдан шыққаны туралы» жазбасында Наурыз тарихын көшпелі халықтардың «хибиғи», «құзағи» деп аталатын көне заманына ұштастырады. Парсының «нау» сөзі әр түрлі өзгерістерге ұшырағанымен, сол мағынада көп халықтың тілінде сақталып қалған. Ол орысша нов (ай), немісше нойе, латынша нео. Осылайша «нау» сөзі үнді-еуропалық халықтар дараланудан да бұрын пайдаланылған.

6. Наурыз мейрамы — діни мереке емес. Бұл — қалың қыстан аман-есен шығып, күн нұрына бөленіп, жаңа жылды қарсы алу мерекесі. Наурыз мерекесінде көріскен жандар бір-бірін құшақ жая қарсы алып, игі тілектер айтады. Қазақ халқы бұл күні дүниеге келген қыз балаларға Наурыз, Наурызгүл, Наурызжан, ер балаларға Наурызбай, Наурызбек, Наурызхан деген есім берген.

7. 2010 жылдың 10 мамырынан бастап Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас ассамблеясының 64-қарарына сәйкес, 21 наурыз «Халықаралық Наурыз күні» болып аталып келеді. Бас Ассамблея өзінің берген түсініктемесінде «Наурызды көктем мерекесі ретінде 3000 жылдан бері Балқан түбегінде, Қара теңіз аймағында, Кавказда, Орта Азияда және Таяу Шығыста 300 миллион адам тойлап

келе жатқандығын» мәлімдеді. Ал UNESCO болса, 2009 жылдың 30 қыркүйегінде Наурыз мейрамын адамзаттың материалдық емес мәдени мұра тізіміне кіргізді.

8. Наурыз — көктем мен еңбектің, достық пен бірліктің мейрамы болумен бірге, халқымыздың салт-дәстүрлерін құрметтеп, ұлттық қасиеттерімізді бойына сіңіріп, жан-жақты дамыған өнегелі, өнерлі азамат тәрбелейтін ұлттық мейрамымыз.

9. Ұлы ғұламалар Әбу Райхан Бируни, Омар Һайям тәрізді әлем таныған тарихи тұлғалардың еңбектеріндегі Шығыс халықтарының Наурыз мейрамын қалай тойлағаны туралы деректерге назар аударсақ, парсы тілде халықтардың Наурызды бірнеше күн тойлаған. Яғни, олар Наурыз күндерінде мынадай салт-дәстүр, ырымдар жасаған: Әр жерде үлкен от жағып, отқа май құйған. Жаңа өнген жеті дөңге қарап болашақты болжаған. Жеті, ақ кесемен дәстүрлі ұлттық көже «сумалық» ұсынған. Ескі киімдерін тастаған. Ескірген шыны аяқты сындырған. Бір-біріне гүл сыйлаған. Үйлерінің қабырғасына дөңгелек ою — «күн символын» салған. Үйлеріндегі тіреу, ағашқа гүл ілген. Жамбы ату тәрізді түрлі жарыстар өткізген. Бұл күні көрі-жас мәз болып, бір-біріне жақсы тілектер айтқан, араздаспаған.

10. Наурыз мейрамына байланысты мынадай атаулар бар: Наурыз күні, Наурыз айы, Наурыззнама, Наурызкөже, Наурыз тойы, Наурыз жыры, Наурыз жұмбақ, Наурыз бата, Наурыз тілек, Наурыз төл, Наурызкөк, Наурыз есім, Наурыз шешек, Наурызша, Әз, Қыдыр, Саумалық, Мұхаррам (тыйым), Самарканның көк тасы.

11. Наурыз мерекесінің туу тарихы турасында талас көп. Наурыздың нақты тарихы тереңде жатыр, ол өзінің бастауын мұсылмандыққа дейінгі заманнан алады. Кейбір ғалымдар бұны зороастризм мен шаманизм кезеңіне дейінгі уақытпен байланыстырады. Кейбіреулер Парсы патшасының жорықтарымен байланыстырып жүр.

12. Атырау және Маңғыстау облыстарында Наурыз мерекесі 14 наурыздан басталып, «Амал» деп аталады, осы мейрамның дәстүрлі белгісі — «Көрісу». Бұл күні адамдар қол алысып қауышады. Сонымен бірге, барлығы «Жаңа жыл құтты болсын!» деп амандасады.

13. 1926 жылдан бастап, тоталитарлық жүйенің ықпалымен наурыз мерекесін тойлауға тыйым салынды. Көп жылдар бойы ұмытылып, сынын жоғалтқан мереке 1988 жылдан бері қайта жаңғырып, Наурыз мейрамын тойлау дәстүрі өз жалғасын тапты.

14. Наурыз мерекесі 1991 жылы 15-на-

урызда Қазақ ССР Президентінің қаулысының негізінде мемлекеттік мәртебеге ие болды. Елбасы наурыз айының 22 жұлдызын «Наурыз мейрамы» деп жариялады. Ал 2009 жылдың 24 сәуірінде ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаев наурыз айының 21, 22, 23 күндеріне «Наурыз мейрамы» деген мәртебе берді.

15. Наурыз Қазақстанда ғана тойланбайды. Жақын шетелдің елдері (Әзербайжан, Тәжікстан, Өзбекстан, Қырғызстан, Түрікменстан, Ресей) Наурыз мерекесін қарсы алады! Ауғанстан, Иран секілді алыс шет елдері мерекенің келуін тағатсыздана күтеді.

16. Бұрын Наурыз мейрамын тойлау таң атуды қарсы алудан басталды. Бұл ежелгі ғұрыптардың біріне «Бұлақ көрсең, көзің аш!» деген мәтелге байланысты болды.

17. Наурыздың алғашқы күндерінің бірінде қазақ халқының наным бойынша жердің бетінде ерекше бір гуіл жүреді. Білетін адамдар мұны жұмақтан шыққан қойлар бірінші болып сезеді, оларды баққан қойшы да байқайды дейді. Мұндай күні бүкіл табиғат, жан-жануарлар, адамдар жандана түседі. Бұл күні шаш алуға, тырнақ алуға болмайды, әйтпесе сал болып қаласын дейді. Айналадағы жан иесінің бәрі «өзден» кейін ғана ерекше күш-қуатқа ие болады. Халықта мынадай қанатты сөз бар: «өз болмай, іс болма».

18. Бұл мереке Ислам дәуіріне дейін тойланып, халық арасында ерекше қолдауға ие болып келеді. Шығыс елдерінің (шәмси) күнтізбесі бойынша, наурыздың басталуы хамал (амал) айының 1 жұлдызы болып есептеледі. Хамал — Тоқты шоқжұлдызының ескі парсыша атауы. Күн мен түн теңеліп, амал кірген сәтте Тоқты шоқжұлдызы туады.

19. Наурыздың мағынасы — наурыз парсыша «нау» (жана) және «руз» (күн) Жаңа жылдың бірінші күні деген мағынаға ие. Ол күнтізбелік жылдың үшінші айы (31 тәулік), көктемнің басы. Қазақтар бұл мейрамды Әз-Наурыз мейрамы деп те атайды.

20. Шығыс жыл санағы бойынша, мереке ирандықтардың жаңа жылы Наврузбен жанасады. Наурыз мерекесін түркі тілдес халықтар тойлайды. Тәжік халқы бұл мерекені «Бәйшешек», «Гүлгардон» не «Гүлнавруз», татарлар «Нардуган», бирмалықтар «Су мейрамы», хорезмдіктер «Наусарджи», буряттар «Сагаан сара», армяндар «Навасарди», чуваштар «Норис ояхе» деп атаған.

21. Мереке күні қар жауып тұру жақсы ырым деп саналған. Бізге жеткен қазақ аңыздарында қыздың сұлулығы Наурыздың ақ қарына теңестеріледі. Бұл таңғажайып жайт емес, өйткені наурыздағы қар әдетте жұмсақ, ерекше аппақ болады.

22. Наурыз айы туғанда өтетін «Көрісу» бір күнмен шектелетін мереке емес, ол наурыздың 14-інен басталып, айдың соңына дейін жалғаса береді.

Massaget.kz

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ

Президент –
Редакторлар кеңесінің төрағасы –
Қазыбек ИСА

Бас редактор – Құлтөлеу МҰҚАШ

Бас редактордың бірінші орынбасары –

Зейнолла АБАЖАН

Бас редактордың орынбасары –

Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

Жауапты хатшы – Гүлмира САДЫҚ

Бөлім редакторлары:

Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)

Нұрлан ӘБДІБЕК (қоғам)

Айнұр АХМЕТ (мәдениет)

Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:

Астана тілшілер қосыны:

Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

(8-702-931-89-86)

Ақмола облысы:

Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:

Нұрсұлтан НҰРМАН

(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:

Айтақын БҰЛҒАҚ (8-702-239-62-99)

Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)

Мырзағали НҰРСЕЙІТ (8-701-771-6496)

Қанат БІРЖАНСАЛ (8-775-323-0850)

Батыс Қазақстан облысы:

Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

(8-701-111-61-05)

Жезқазған қаласы:

Жанат АСАНҚАЛИ

(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Сәтбаев қаласы:

Абдолла ДАСТАН

(8-(71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)

Қарағанды облысы:

Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:

Рахат АЛТАЙ

(8-775-998-15-39)

Маңғыстау облысы:

Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)

Оңтүстік Қазақстан облысы:

Әбдіғәппар АЙДАР

(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)

Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:

Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Атқарушы директор –

Әзірет ЖАРЫЛҚАСЫН

Тарату бөлімі:

Алматыда:

Асхат ТЕЗЕКБАЕВ (8-701-499-27-80);

(8-777-115-13-49)

Астанада:

Көбей ЖЕТІБАЙ (8-775-665-74-10)

Шымкентте:

Мүтән ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш» (87015728847)

дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат

министрлігінде 19.12.2012 жылы тіркелген.

Күәлік №13976-Г (Алғашқы күәлік

№1270-Г, 01.08.2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқа-

расы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз.

Қолжазбалар өңделеді және қайта-

рылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап

береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жа-

салуды шарт.

Газетте «Қазақпараттың» материалдары

пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер

орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 000

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:

050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3

ықшамауданы, К.Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:

8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com

www.qazaquni.kz

Кезекші редактор –

Гүлмира САДЫҚ

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ – «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

«Қазпошта» арқылы Жазылу бағасы:

1 айға — қала — 299,29, аудан/ауыл — 317,93

3 айға — қала — 897,87, аудан/ауыл — 953,79

6 айға — қала — 1 795,74, аудан/ауыл - 1 907,58

12 айға — қала — 3 591,48, аудан/ауыл - 3 815,16

ТОО «Қазақ үні»
БИН 000540006784
ИИК КZ50856000000385541
АГФ АО «БанкЦентрКредит»
г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, Кбе 17
Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында
басылды. Алматы қ., С.Мұқанов к., 223 б.
Көлемі: 6 баспа табақ